МИНИСТЕРСТВО ПРОСВЕЩЕНИЯ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ

Министерство образования и науки Чеченской Республики

Департамент образования Мэрии г. Грозного

МБОУ «СОШ № 39 им. Айдамирова Р.А.» г. Грозного

ДЖАБАЕВА ЕСИТА МУСАЕВНА

Подписано цифровой подписью: ДЖАБАЕВА ЕСИТА МУСАЕВНА
Дата: 2023.11.14 09:29:53 +03'00'

РАССМОТРЕНО	СОГЛАСОВАНО	УТВЕРЖДЕНО
Руководитель МО учителей чеченского языка и литературы	Зам. директора по НМР	Директор МБОУ «СОШ №39 им. Айдамирова Р.А.»
_____ М.Д. Тагирова	_____ Э.А. Эльмурзаева	_____ Е.М. Джабаева
Протокол №1 от 25.08.2023 г.	27.08. 2023 г.	Приказ №254 от 30.08.2023 г.

РАБОЧАЯ ПРОГРАММА

(ID 1745845)

учебного предмета «Родная литература (чеченская)»

для обучающихся 5-9 классов

г.**Грозный 2023**

КХЕТОРАН КЕХАТ

Нохчийн мотт – нохчийн къоман мотт а, Нохчийн Республикин пачхьалкхан мотт а бу, цу бахьано хьелаш кхуллу цуьнан Іалашбаран а, кхиоран эшар. 5-9 классашкахь «Ненан мотт а, ненан меттан литература а» предметан декъахь хьоьхуш йу ненан (нохчийн) меттан литература санна, иза хьажийна йу дешархойн интеллектуале-довзаран, коммуникативе, исбаьхьаллин-эстетикин похІмаш кхио а, коьрта гІиллакхе-этикин кхетам кхолла а, личностана нохчийн къоман культура марзйан а.

«Ненан (нохчийн) меттан литература» предмет – иза беран интеллектуале а, гІиллакхе-этикин а кхиаран тІегІа къастаден гуманитарни дешарх коьрта предмет йу. Литературин дешаро аьтто бо йешаран маьІна а девзаш, литература Іаморо шегахь къонахчун амал кхиайой а хууш, шен дуьненхьежамна дашца а, йозанца а бух бало а хууш, адамца а, йукъараллица а йаза хууш йолу кхетаме личность кхио.

Программо чулоцу кхеторан кехат а, предмет карайерзоран кхочушдан лору жамІаш а, предметан чулацам а, программин хІора дакъа карадерзо билгалдаьхначу сахьташца йолу тематикин планировани а.

«НЕНАН МЕТТАН (НОХЧИЙН) ЛИТЕРАТУРА» ДЕШАРАН ПРЕДМЕТАН ЙУКЪАРА ХАРАКТЕРИСТИКА

Литература уггаре эвсаре гІирс бу шен кхачаме стаг хила (ша шен кхето, ша шен кхио), гонахьарчу хиламийн хьелашца тарвала, иштта кхолларалли жигараллин стимулятор а йу.

Ненан меттан литература Іаморо дІалоцу личность кхиоран процессехь коьрта меттиг, иштта Іаморо аьтто бо цуьнгахь къонахалла, гІиллакхе амал, кхолларалли похІма кхиорехь, нохчийн халкъан дахаран философи йовзарехь а, карайерзорехь а, иштта доккха гІо до къоначу тІаьхьене къоман исторически зераш дІакховдодарехь а. Билггал йолу Іалашонаш кхочушйаран дешаран материал вовшахтоьхна гуманизман критерешца, исбаьхьаллин а, довзаран а мехаллашца, пайдаэцархьама тІекхача йиш хиларца, актуале хиларца, поликультурица, ламасталлин классика а, вайзаманан литература а цхьаьнайарца, тематикин а, жанрийн тайпа башх-башха хиларца догІуш ма-хиллара.

«Ненан (нохчийн) меттан литература» предмет Іаморо таронаш кхуллу дешархочун дешнийн база шорйан, церан къамелан культура, коммуникативни а, тайп-тайпана культурийн компетенцеш а кхио.

«Ненан (нохчийн) меттан литература» курсан чулацам хьажийна бу дешархойн нохчийн литературин хьашташ кхочушдан, уьш нохчийн къоман культурина тІекхиарехь а, шеца иза Іалашйарехь а ша-тайпана эстетикин гІирсаш хиларе терра.

Дешархошна дешар Іамор коьрта долчу декъана оьрсийн маттахь дІахьучу йукъардешаран учрежденешкахь ненан мотт санна нохчийн мотт Іаморехь, нохчийн литература – иза дешаран предмет йу, нохчийн къоман исторех а, культурех а, ламастех а хаарш схьаэца а, довза а таро луш, иштта иза культурин ша-тайпана йаздархочун кхолларалла толлуш долу дакъа ду, кхечу кепара аьлча, шеца цхьаьна эстетикин гІуллакхдар а долу, йозанан къамелан гІуллакхдар ду; нохчийн литература тІехьажийна йу Іилманан агІонхьара дуьне довзарна а, иштта дешнийн кхолларалли говзарийн мотт бовзарна а, йешаран культурин йукъара башхаллаш карайерзорна а, литературин говзарех кхетарна а, дашца шен амал билгалйаккхарна а, иза, исбаьхьаллин литературас ша-тайпанчу маттахь дуьйций хаийтарх кхетам кхолла а, ткъа литературин мотт йукъарчу меттан шолгІа система санна бу, цо кхуллу личностан синхаамийн дакъа, цуьнгахь ойланца хІуманан кеп хІотто а, ассоциаци йало а, логически ойла йан а, дешаран предмет хьажийна йу оцу дешаран предметехула кхочушхуьлу тІаьхьенера тІаьхьене нохчийн, оьрсийн, дуьненан культурийн оьздангаллин а, эстетикин а ламасташ дІакховдор.

«НЕНАН (НОХЧИЙН) МЕТТАН ЛИТЕРАТУРА» ДЕШАРАН ПРЕДМЕТ ІАМОРАН ІАЛАШОНАШ

«Ненан (нохчийн) меттан литература» предмет Іаморо кхочушйан йеза рогІера Іалашонаш:

нохчийн литературехь эстетикин агІонхьара кхеташ болу гуманистически дуьненхьежам, Россин йукъара гражданинан кхетам а, къоман синкхетам а, патриотан дог-ойла а йолуш, дукха къаьмнаш долчу Россин халкъех шен халкъ хиларх дозалла а хеташ йолу амал личностехь кхиор.

нохчийн литература йовза лааран дог дар кхоллар, нохчийн къоман ширачу заманера схьайогІу культура мехалла хетар кхиор, дешархо шен къоман мотт а, культура а Іаморан кха тІе ваккхар, къоман культурин тІаьхьалонна йукъавалор.

къоначу тІаьхьенехь дІайахначуй, карарчуй, йогІур йолчуй заманийн уьйр ларйан йезаш хиларан кхетам кхиор а, нохчийн къоман культура ларйарехь жоьпалле хилар кхоллар;

дукха къаьмнаш долчу Россин пачхьалкхехь личностана кхиаме социализаци а, ша шегахь стогалла кхиорна оьшу интеллектуале а, кхолларалли а таронаш кхиайар.

«Ненан (нохчийн) меттан литература» дешаран предмет тІехьажийна рогІера хьесапаш кхочушдан:

тІаьхьенера тІаьхьене историко-культурни, оьздангаллин, гІиллакхийн мехаллаш дІакховдоран хьокъехь ненан меттан нохчийн литературин маьІнех кхетар;

ненан меттан нохчийн литературин историца йолу уьйр къастор, нохчийн литературехь йолу къоман ша-тайпана синъоьздангаллин а, материальни а нохчийн къоман культурин исбаьхьаллин шорталлех кхетам кхоллар;

Россин Федерацин кхидолчу къаьмнийн литературин контекстехь нохчийн литература а кхуьу хилам санна цунах хаарш эцар; уьш вовшийн эр;

нохчийн литературина бухе диллина культурин а, оьздангаллин а маьІна билгалдаккхар; йешначун хьокъехь мах хадош а, шена хетарг олуш а барта а, йозанца а къамел дан хаар;

Іер-дахарехь а, дешаран процессехь а нохчийн литературех пайдаэца хаар кхоллар;

шен мукъачу хенахь йешарна ханна план хІоттор, нохчийн маттахь шена хазахета йешаран говзарш мехала хетар къастор а, бух балор а;

нохчийн литературин говзарш системехь йешарца дуьне довза а, дуьненахь ша дІалоцу меттиг къасто а, адаман а, йукъараллин а йукъаметтигаллин гармонизаци латторан а хьашташ кхоллар;

хаамийн хьостанашца болх бан хаар кхиор, Интернетера а, иштта кхийолчу хьостанашкара хаамашна презентаци йар а, кечйар а;

ХЬЕХАРАН ПЛАНЕХЬ «НЕНАН (НОХЧИЙН) МЕТТАН ЛИТЕРАТУРА» ДЕШАРАН ПРЕДМЕТАН МЕТТИГ

Коьртачу йукъарчу дешаран Федеральни пачхьалкхан дешаран стандартаца догІуш, «Ненан (нохчийн) меттан литература» дешаран предмет йукъайоьду «Ненан мотт а, литература а» предметни областана, Іамо декхарийлахь долу предмет а йу.

Белхан программехь балийна «Ненан (нохчийн) меттан литература» дешаран предметан чулацам богІуш бу КЙД ФПДС а, коьртачу йукъарчу дешаран коьртачу дешаран программица а.

Дешаран хьесапца нохчийн литература Іаморна билгалдаькхина 338 сахьт: 5 классехь – 68 сахьт (кІиранахь – 2 сахьт), 6 классехь – 68 сахьт (кІиранахь – 2 сахьт), 7 классехь – 68 сахьт (кІиранахь – 2 сахьт), 8 классехь – 68 сахьт (кІиранахь– 2 сахьт), 9 классехь – 66 сахьт (кІиранахь – 2 сахьт).

«НЕНАН МЕТТАН (НОХЧИЙН) ЛИТЕРАТУРА» ДЕШАРАН ПРЕДМЕТАН ЧУЛАЦАМ

5 КЛАСС

Халкъан барта кхолларалла
Нохчийн халкъан туьйранаш:
«Кхо ваша».
«Тамашийна олхазар».
«Кхо ваша а, саьрмик».
«Доьшуш хилла кІант».
«Барзо Іахарца мохк къовсар».
Фольклоран кегий жанраш: кицанаш, хІетал-металш.

НОХЧИЙН ЙАЗДАРХОЙН ГОВЗАРШ
Литературин туьйранаш
Б. Саидов «Майра кІант Сулима» (дацдина).
М. Мусаев «ЦІен маьхьси».
С. Гацаев «Чкъоьрдиг» (дацдина).
А. Исмаилов «Бирдолаг».

XX бІешеран литература
С. Бадуев. «Зайнди».
М. Мамакаев. «Баппа».
І. Мамакаев. «Садаьржаш».
М. Сулаев. «Ламанан хи.
І. Гайсултанов. «Кегий йийсарш» («Александр Чеченский» повесть йукъара дакъа).
А. Сулейманов. Стихотворени «Борз ю угІуш».
Х. Саракаев. «Баьпкан чкъуьйриг».
Окуев Ш. «Лаьмнашкахь суьйре». («Лаьттан дай» гулар йукъара).
І. Ахмадов. «Къонахалла».
Ш. Арсанукаев. «Баьпкан йуьхк».
Д. Кагерманов. «ДоттагІалла».
Х. Сатуев. «Лаьмнийн къоналла».
Ж. Махмаев. «Буьйсанна гІулчаш».
В.-Хь. Амаев. «Малх чубаре хьоьжура иза».
Дикаев М. «БІаьстенан аматаш».
Берийн журнал «СтелаІад»: журналан специфика, жанраш, рубрикаш, текстаща болх бар.

XXI бІешеран литература
Ш. Рашидов. «Нана-Нохчийчоь».
М. Бексултанов. «Ца кхетта хестор».
А.-Хь. Хатуев. «Нохчийн мотт».
С. Мусаев «Хьайбанан чам».
М. Ахмадов. «Ушурма волчохь, хьошалгІахь».

Кхечу къаьмнийн литература
М. Лермонтов «Кавказ» (гочйинарг Сулаев М.).

6 КЛАСС

Халкъан барта кхолларалла
«Наьрт-аьрстхойн паччахь Науразз».
«Ницкъ болу Солса».
«Гермачигара наьрташ».
«Наьрт-аьрстхой кхерор».

Нохчийн йаздархойн говзарш
І. Гайсултанов «Нийса кхиэл».
Х. Сатуев «Ломмий, цхьогаллий».
Х. Ошаев «Чайра».
І. Мамакаев. «Дагалецамаш».
Х. Сайдуллаев. «Ненан бІаьрхиш».
М. Сулаев.«КІанте».
Х. Эдилов. «Ненан безам».
А. Джунаидов «Белхи».
А. Айдамиров. «Вина мохк».
Р. Ахматова. «Ма хала ду цунах кхета».
Х. Саракаев. «Ирсе бІаьрхиш».
Ш. Арсанукаев. «Мохкбегор».
Ш. Окуев. «БІаьсте».
М. Кибиев. «Меттан сий».
М. Дикаев «Сан бахам».
Ш. Рашидов. «Ломара цІе».
Э. Мамакаев. «ХІорд».
Ж. Махмаев. «Іаьржачу баьпкан йуьхк».
С. Дакаев «ТІамех ловзар».
М. Бексултанов. «Некълацар».
М. Ахмадов. «Телефон».
С. Мусаев «Даймахке боьду некъ».
С. Курумова «Шовданехь».

Кхечу къаьмнийн литература
Важа Пшавела. «Хьозалдиг».

7 КЛАСС

Халкъан барта кхолларалла
«Дади-йурт».
«Нохчийн шира илли».
«Сай» (халкъан илли).

Нохчийн йаздархойн говзарш
М. Мамакаев «Даймехкан косташ».
Б. Саидов. «Вина йурт», «Деган аз».
І. Мамакаев. «Берзан бекхам».
Х. Ошаев. «Иччархо Абухьаьжа Идрисов».
А. Сулейманов. «Шуьнехь дош».
І. Гайсултанов. «Болат-гІала йожар» (йацйина).
А. Айдамиров. «МухІажарш».
Ш. Арсанукаев «Иманах дузийта дегнаш».
М. Кибиев. «Дош».
А. Джунаидов А. «ХІоьънаш».

С. Гацаев. «Дарц».
А. Кусаев. «Амалехь диканиг».
Ш. Рашидов. «Ден весет».
М. Дикаев. «Нохчо ву со».
С. Дакаев. «Куйно хотту».
I. Шайхиев. «ЧIагIо».
А. Бисултанов. «Хьайбахахь йазйина байташ».
В-Хь. Амаев. «Генарчу денойн туьйра».
С. Курумова. «Дохк» / (дакъа).
Ш. Окуев. «Сан хьоме Нохчийчоь».
С.-Хь. Нунуев «Юнус».
М. Бексултанов «Генара а, гергара а денош».
М. Ахмадов «Кхаа вешех туьйра».

Кхечу къаьмнийн литература
А. С. Пушкин «Iаьнан Iуьйре» (гочйинарг А. Сулейманов).
Альфонс Доде «ТIаьххьарлера урок».

8 КЛАСС

Халкъан барта кхолларалла
«Таймин Биболатан илли».
«Эвтархойн Ахьмадан илли».

Нохчийн йаздархойн говзарш
Бадуев С. «Олдам».
М. Мамакаев. «Лаьмнийн дийцар».
М. Сулаев. «Ца вевза доттагI».
А. Сулейманов. «Дог дохден цIе», «Дахаран генаш».
I. Хамидов. «ДIа – коч, схьа – коч».
Ш. Арсанукаев. «Тимуран тур».
I. Шайхиев. «Дарцан буса».
М. Ясаев. «Тянь-Шанан лаьмнашкахь» (дакъа).
С. Яшуркаев. «МаьркIаж-бодан тIехь кIайн хьоькх» (йацйина).
Л. Абдулаев. «Маьлхан каш».
М. Бексултанов. «Дика ду-кх хьо волуш»; «Дари».
А. Бисултанов. «ДегIаста», «Халкъан илланчина».
С. Гацаев. «Кавказ», «БIаьстенца къамел».
Я. Хасбулатов. «Дош», «Стаг хила ваьллехь хьо ара».
М. Ахмадов. «Лаьтта тIехь лаьмнаш а хIиттош».
Сатуев Х. «Нашха».

Кхечу къаьмнийн литература
Ладо Авалиани. «Хьаькхна буц».

9 КЛАСС

Халкъан барта кхолларалла
Турпалаллин иллеш: «Теркаца хьала-охьа вехаш хиллачу Эла Мусостан, Адин Сурхон илли», «Таркхойн кIентан, Жерочун кIентан, Жумин Акхтулин илли».
Туьйранаш, шира дийцарш, аларш.
Шира дийцарш «Къиза Iадат», «Шотойн Аьстамар», «Исмайлин Дуда».

Кицанаш, хIетал-металш.

Назма/ Динан поэзин жанр (жанрашка хьажар).

Нохчийн йаздархойн говзарш

Нохчийн литературин бухбиллархойн (йаздархойн) кхолларалла.

I.Дудаевн, М. Сальмурзаевн, I. Нажаевн, Ш. Айсхановн поэзига, прозига хьажар.

Ш. Айсханов «Мало-хало».

С. Бадуев. «Бешто».

Сийлахь-боккхачу Даймехкан тIамах лаьцна говзарш.

I. Мамакаев «Дерриге а тIамна», «Даймехкан тIом болчохь», очерк «Турпалчу танкистан доьзал».

М. Мамакаев «И йоьлхуш йац», «КIиллочунна».

М. Сулаев «ГIовтта», «Малх тоьлур бу».

Х. Эдилов «Суьрте», «Кавказан аьрзу», «ТIемало – хьоьга».

I. Мамакаев. «Кавказан латта», «ЙоIе», «Даге», «Сайн кIанте», поэма «Нохчийн лаьмнашкахь».

А. Айдамиров «КIант веллачу дийнахь» (дийцар).

М. Сулаев. «Сай»; «Сох муха эр дара адам», «ДоIа», роман «Лаьмнаша ца дицдо» (кортош).

I.-Хь. Хамидов. «Лийрбоцурш.

С. Гацаев. «Буьйса хаза, буьйса тийна», «БIаьсте кхечи», «ХIай, йоI, делхьа, собарде».

Н. Музаев. «Селима дуьйцу».

С. Курумова «Жарманан некъ».

М. Мусаев «Таймин Бийболат» (роман йукъара кийсакаш).

Р. Супаев. «Вайнехан халкъан иллеш», «Буьйса йу беттасе».

Х. Талхадов. «Шийла дарц цIевзинчохь»,

«Сан ненан маттахь ас йазйо».

Ш. Окуев «Лайн тIехь цIен зезагаш» (роман йукъара кийсакаш).

М.-С. Гадаев «Даймехкан лоьмашка», «ДоттагIашка».

Эльсанов И. «КIайн коч».

М. Ахмадов «Дечиган тайнигаш».

М. Бексултанов «Сан вешин тIехьийза йоI».

Б. Гайтукаева «Зама», «Хьан цIийнах йара-кха со, Нохчийчоь, хьан цIийнах йара».

М. Айдамирова. «Лаьмнийн хIайкал» (кийсак).

А. Ахматукаев «Машаран хIайкалш» (Айдамирова Машаран «Лаьмнийн хIайкал» романах лаьцначу статьян кийсак).

Кхечу къаьмнийн литература

М.Ю. Лермонтов «Валерик» (кийсак).

«НЕНАН (НОХЧИЙН) МЕТТАН ЛИТЕРАТУРА» ДЕШАРАН ПРЕДМЕТ КАРАЙЕРЗОРАН КХОЧУШДАН ЛОРУ ЖАМІАШ

Коьртачу школехь «Ненан (нохчийн) меттан литература» дешаран предмет Іамор хьажийна ду дешархой рогІера личностни а, метапредметни а, предметни жамІашка кхачарна.

ЛИЧНОСТНИ ЖАМІАШ

«Ненан (нохчийн) меттан литература» предметан белхан программин личностни жамІаш коьртачу йукъарчу дешаран тІегІанехь кхочушхуьлу дешаран а, кхетош-кхиоран а болх дешаран организацехь цхьаьна дІабахьарца. Болх дІабахьар кхочушдо Россин социокультурни а, синъоьздангаллин а ламасталлин мехаллашца догІуш ма-хиллара. И мехаллаш йукъараллин бакъонаша къобалйина тІе а эцна, цара аьтто бо шен дуьне довзар а, ша шен кхетош-кхиор а лакхадаккхарехь.

«Ненан (нохчийн) меттан литература» предметан белхан программа карайерзоран личностни жамІаш коьртачу йукъарчу дешаран тІегІанехь декхарийлахь ду дешархошна, дикачу мехаллех пайда а оьцуш, куьйгалла а хилла дІахІитта, шайн гІуллакхдарехь гулдина зераш шордан а, церан буха тІехь кхетош-кхиоран гІуллакхдаран хьежамаш кхолла а, цу йукъахь кху декъахь а:

Граждански кхетош-кхиоран:

гражданинан декхарш а, цуьнан бакъонаш а кхочушйан кийча хилар, бакъонаш а, машар а, кхечу адаман законан бакъонаш ларар;

доьзалан, йукъарчу коьртачу дешаран программаш кхочушйечу дешаран организацин, меттигерчу йукъараллин, хьомсарчу мехкан, пачхьалкхан дахарехь жигара дакъалацар;

цхьана а кепара эсктремизм, дискриминаци тІецалацар;

адаман дахарехь тайп-тайпана социале институташа дІалоцу меттигах кхеташ хилар;

гражданинан коьртачу бакъонех, машарх, декхарх лаьцна хьежам хилар, социале нормаш а, личностни йукъаметтигаллин бакъонаш а йовзар;

коррупцина дуьхьало йан кийча хилар;

тайп-тайпана гІуллакхдар нахаца цхьана дан хууш хилар, дешархойн шаьш дечу урхаллехь дакъалаца кийча хилар, гуманитарни гІуллакхаллехь (волонтералла, нахана гІо дар,) дакъа лоцуш хилар а.

Патриотизман кхетош-кхиоран:

дуккха а къаьмнаш долчу йукъараллехь Россин гражданин хилар дозалла хетар, ненан мотт Іамор, Россин Федерацин а, шен къоман а, Россин къаьмнийн а истори, культура йовза лууш хилар, шен Даймехкан мехаллаш доккха хІума хеташ хилар: Іилманан, искусствон, спортан, технологин, тІеман а, белхан а хьуьнарш мехала хетар; Россин символаш, пачхьалкхан деза денош, исторически а, Іаламан тІаьхьалонаш, памятникаш, хьомечу пачхьалкхехь дехачу къаьмнийн ламасташ ларар.

Синъоьздангаллин кхетош-кхиоран:

синмехаллаш харжа оьшучохь а, оьздангалла харжа эшар нисделлачу хьолехь а нийса харжам бар, шен леларан нийса мах хадо хаар а, нехан леларан мах хадо хаар а, харц леларшна резацахилар; личность индивидаца а, йукъараллица а маьрша, жоьпалле хилар;

искусствон башх-башха тайпанаш а, шен къоман а, кхечу къаьмнийн а ламасташна, кхолларалина а битаме хилар, искусствон синхааме тІеІаткъамах кхеташ хилар, исбаьхьа культура ладаме хетар, Даймехкан а, дуьненан искусствон мехаллех кхеташ хилар, этносийн культурин ламасташ а, халкъан кхолларалла а маьІне хетар, тайп-тайпанчу искусствошкахь шен меттиг каро хьажар а.

Эстетически кхетош-кхиоран:

шен а, кхечу а халкъийн исбаьхьаллин тайп-тайпанчу кепех, ламастех, кхолларалле кхеташ хилар;

исбаьхьаллин эмоцин тIеIаткъамах кхетар;

зIенан а, ша-шен гайтаран а гIирсех санна исбаьхьаллин культурин мехаллех кхетар;

даймехкан а, дуьненан а исбаьхьаллин мехаллех кхетар;

исбаьхьаллин тайп-тайпанчу кепашкахь ша-шен гайтаре гIертар.

Физически кхетош-кхиоран, могашаллин культура а, синхаамийн хьал а кхиоран:

дахаран мехаллех кхетар, шен могашалла ларйар, могашалла ларйеш дахар нисдар (пайде хIума йаар, гигиена ларйар, садаIаран а, белхан а хенан раж ларйар, спорте лелаш йа физкультура йеш хилар);

вуон хIуманаш лелор дитар (къаьркъа малар, наркотикаш лелор, тонка озар), иштта кхийолу дегIан а, синан а могашалла талхош йолу хIуманаш цалелор;

кхерамазаллин бакъонаш ларйар, иштта интернет-машанашкахь а кхерамазаллин бакъонаш ларйар, стресс хила тарлун хьелашна марзвалар, хийцалучу социале а, хаамийн а, Iаламан а хьелашна а кийча хилар, иштта цу хьокъехь шен дахаран зерех пайда а оьцуш, кхин дIа а шен Iалашонашка дIаэхар;

шена а, кхечарна а бехк билла сиха цавалар;

шен синхаамаш шегахь сацо хаар, кхечеран синхаамийн хьолах кхетар;

стаг гIалат волуш хуьлуш хилар хаар а, шен гIалаташ тIелаца хаар, уьш нисдан деза хьажа везар.

Къинхьегаме кхетош-кхиоран:

хьалхахIиттийна декъарш кхочушдан Iалашонца жигара дакъалацар (доьзалехь, гIалин, кIоштан йукъардешаран дешаран организацехь), йукъараллин а, технологически а гIуллакх а, болх а дIаболо, дIахIотто хаар, тайп-тайпана гIуллакхаллин план хIотто а, иза кхочушйан а Iамар, тайп-тайпана къинхьегаман корматаллаш Iамор, корматаллин йукъараллехь дIатарвала, ваза.

Экологин кхетош-кхиоран:

йукъараллин а, Iаламан а, Iилманийн а хааршна тIе а тевжаш, гонахьарчу Iаламан хьокъехь хьалхахIуьтту хьесапаш кхочушдан, гонахьарчу Iаламан пайдехь хин долу гIуллакхаш дIадахьа план хIоттор, экологин культурин тIегIа лакхадаккхар, экологин кIорггера проблемаш йовзар, уьш кхочушйан некъаш лахар, гонахьара Iалам бехдийр долу белхашна дуьхьал жигара дакъалацар, Iаламан, технологин, йукъараллин йукъарлехь зIе латтош волу гражданинан маьIна довзар, экологин хьежамашна лерина гIуллакхаллехь жигара дакъалацар.

Iилманан мехаллех кхетам:

вайзаманан Iилманан системехь адам а, Iалам а, йукъаралла а кхиар толлучу хьежамашна тIе а тевжаш, адаман Iаламца а, йукъараллица а йолу зIенаш а, дуьне довзаран гIирс санна меттан а, йешаран а культура карайерзор, талламаш бар Iамар, талламийн зерийн ойла йар, талламаш ша а, коллективана а йукъахь дIабахьар.

Йукъараллин а, Iаламан а хийцалучу хьелашна дешархо марзварехь кхачойеш йолу личностни жамIаш:

Доьшучара йукъараллин зераш карадерзор, шен хене хьаьжжана йукъараллехь леларан бакъонаш, норманаш, йукъараллин дахаран кепаш, тобанашкахь,

йукъараллашкахь а, цу хьокъехь доьзалехь нийса леларан коьрта йукъараллин меттиг къасто хаар;

билгалдоцу хьелашкахь, кхечеран зерашна, хааршна виллина хиларца доьшучаьргахь зІе латторан хьуьнар хилар;

билгалдоцу хьелашкахь, шен компетенци тІегІа лакхадаккхаран хьуьнар кхиор, ткъа иза кхочушдалур ду практически гІуллакхехула а, цуьнца цхьаьна кхечу адамашка а хьоьжуш Іамар, церан керлачу хааршна тІекхиар;

васташ билгалдахар а, уьш вовшахъэр, керла хаарш карадерзор, цуьнца цхаьна идейн, кхетамийн формулировка йан хаар, объектех, хиламех гипотезаш кхолла хууш хилар, шен хаарийн дефицитех кхетар, шен компетенцин тІегІа довзар, шен кхиаран план хІотто хаар;

коьртачу кхетамех, терминех, чІагІделлачу кхиаран концепци декъехь болчу кхетамех оьшург къасто хаар;

Іаламца, йукъараллин, экономикин йукъаметтиган анализ йар, и йукъаметтигаш къастор;

гонахьарчу Іаламан бечу тІеІаткъамна чот а йеш, Іалашонашна тІекхочуш а, декхарш кхочушдеш а, шен гІуллакхийн, белхийн мах хадо хаар;

дешархошкахь стрессийн ситуацешкахь боха ца боха Іамор, хуьлучу хийцамийн а, церан тІаьхьенех нийса мах хадо Іамор, стрессийн ситуацешна дуьхьало йан йезаш хилар, стрессийн ситуацин мах хадо хаар, йуьхьарлаьцна гІуллакхашна, хьелашка хьаьжжина, корректировка йан хаар, йуьхьарлаьцначу гІуллакхехь кхиамаш ца хилахь а, воха а ца вухуш, кийча хилар.

МЕТАПРЕДМЕТНИ ЖАМІАШ

Дешаран универсальни довзаран дараш карадерзор:

Коьрта маьІнийн дараш:

объектийн (хиламийн) билгалйолу билгалонаш Іорайахар а, къастор;

классификацин ладам боллу билгалонаш а билгалйаха, йечу анализан жамІ даран а, дустаран а. критерешна а бух бало;

хьалха хІиттийнчу декхаршка хьаьжжана, къастайечу факташкахь хила догІурш а, бІостанехь дерг а билгалдаккха, тергоне эцнарш гайтийта а, хила догІурш а, бІостанехь дерг а Іорадаккхаран критереш йало;

хьалхахІоттийнчу декхарна оьшучу хаамийн дефециташ къастор;

хиламаш а, процессаш а Іаморехь бахьанин-талламан уьйраш къастор, дедуктивни а, индуктивни а ойланехь сецначарах пайда а оьцуш жамІ дар, аналогица догІуш ойланехь сецначун жамІ дар, вовшашца уьйр йолчарах гипотезийн формулировка йар;

дешаран шардаран кхочушдан шен лаамехь некъ лахар (масех вариант вовшах йустар, уггаре гІолехь йерг харжархьама).

Бухера талламан дараш:

довзаран талламан гІирс санна хаттарех пайдаэцар;

догІуш доллу хаттарш хІиттор, шен лаамехь лоьхучу хаамашна жоп лахар;

шена хетачух лаьцна гипотезин формулировка йар, шен хетачун аргументаци йалор;

ша хІоттийнчу планаца талламаш бар, чолхе йоцу эксперимент дІайахьар, талламан объектан башхаллаш билгалйахар, объектийн йукъара бахьанин-талламан уьйраш къастор;

Таллам барехь (экспериментехь) схьахиллачу хаамийн бакъхиларх пайдэцаран мах хадор;

дІабаьхьначу талламийн хиллачу зерийн жамІийн ша формулировка йар, хиллачу жамІийн бакъхиларан мах хадоран гІирс бевзаш хилар;

процессаш, хиламаш, церан тIаьхьалонна хила тарлучу кхиаран прогноз йар, ишттачу а, царах терачу ситуацешкахь шен хетарг къасто, керлачу хьелашкахь а, контекстехь а церан кхиаран хетарг хьалха таттар;

Хаамца болх бар:

хьалха хIиттийна дешаран декхарш а, т1ейихкина критереш а кхочушйан хьостанашкара информаци, хаам лохуш тайп-тайпана некъех, гIирсех пайдаэца,

харжа, анализ йан, системизаци йан, башх-башха информацин тайпанийн, гайтаран кепийн интерпретаци йан,

цхьаьна йогIу аргументаш лаха (цхьа верси, идей бакъйеш йа харцйеш), шен лаамехь информаци дIагайта йогIуш йоллу кеп харжа, чолхе йоцучу схемашца, диаграммашца, йа кхечу кепара графикица кхочушдечу шардаран иллюстраци йан;

хьехархоша къастийнчу критерешца, йа шен лаамца формулировка йина информаци тешаме хилар къасто;

информаци эвсаре дагахь латто а, системизаци йан а.

Дешаран универсальни, коммуникативни дараш карадерзор:

Къамел дар: хетачух кхета а, хетачун формулировка йан, Iалашоне а, къамел даран хьелашка хьаьжжана, эмоцеш гайтар, шена хетарг барта аларца а, йозанан текташкахь а дIагайта, къамел даран невербале гIирсаш бовза, социале билгалонийн маьIнех кхетар, Iотбаккхаме хьелаш кхуллу таронаш йовза, Iотбаккхамаш кIадбан, бартбан, кхечеран Iалашонех кхеташ хила, шеца къамел дечуьнца ларам хила, оьздачу кепехь шена нийса цахетачун формулировка йар, къамел дечу йукъана догIуш долу хаттарш хIиттор, шен лаамехь къамел даран формат харжа, аудиторин башхалле хьаьжжана, къамелана презентаци йан, цуьнга хьаьжжана барта а, йозанан а текстийн гайтаран материал хIоттор.

Шен лаамехь гIуллакх дIадахьар: билггал йолу проблема кхочушйеш болх ша беш а, йа тобанна йукъахь беш а гIолехь долчух кхета а, пайдаэца а, хьалха хIоттийна Iалашо кхочушйарехь тобанца кхочушйан йезаш хиларан бух бало, цхьаьна дечу гIуллакхан Iалашо тIеэца, и кхочушйан дараш тобанца билгалдаха, шайна йукъахь болх дIасхьабекъа, бартбан, процесс а, жамIаш а дийцаре дан, масех адамна хетачун йукъара маьIна даккха, куьйгалла дан кийча хила, тIедилларш кхочушдан, муьтIахь хила, цхьаьна бечу белхан дIахIоттаран план хIотто, цу балха йукъахь хIораннан меттиг къасто, белхан Iалашонаш вовшашна йукъахь, хIораннан тароне хьаьжжана, дIасхьайекъа, тобанан декъашхошца белхан Iалашонаш йийцаре йан, шен белхан дакъа кхочушдан, ша бинчу белхан мехалла къасто, белхан йуьхьца кхочушхилла долу жамI дуста, белхан жоьпалле дакъа схьаэца, тобанна хьалха жоп дала кийча хила.

Дешаран универсале, регулятиве дараш карадерзор:

Ша шен къепе хIоттор: дахаран а, дешаран а хьелашкахь нислун проблемаш къасто, сацам тIелоцуш тайп-тайпана некъаш билгалбаха, шардар кхочушдан шен лаамехь алгоритм харжа, дешаран шардар кхочушдан некъ харжа, ша кхийдайечу варианташна аргументацеш йало, Iамочу объектех хиъначу керлачу хаарийн хьесап а деш, кхийдайечу алгоритмана корректировка йан, харжам бан, бинчу сацамна жоьпалле хила.

Ша шен терго латтор: ша шена терго латторан некъаш карадерзо, ша шена мотиваци йан, хьолана богIуш боллу мах хадо, хьал хийца план кховдо, дешаран шардар кхочушдеш, халонийн контекст лара а, халонашна сема хила, хийцалучу хьелашка хьаьжжана, шен сацамна адаптаци йан, кхочушхиллачу (кхочуш ца хиллачу) жамIийн бахьанаш кхето хаа, хиллачу зерийн мах хадо, хиллачу хьолехь пайде дерг къасто, керлачу хьелашка хьаьжжана, гIуллакхаллин йукъа коррективаш йало, гIалаташ къасто, Iалашонан а, хьолан а жамIца богIу мах хадо.

Синхаамийн интеллект: шен а, кхечеран а эмоцеш къасто а, йийца а, царна урхалла дан, эмоцеш билгалйаха, эмоцеш хиларан бахьанин анализ йан, ша кхечу стеган метта хIотто, кхечун бахьанех, Iалашонах кхета, эмоцеш гайтаран некъан урхалла дан.

Шех а, кхечарах а кхетар: кхечу стагах кхета, цуьнан хетачун ойла йан, гIалат вала/йала шен бакъо хила, изза бакъо кхечун йуйла хаа, ша долу хIума тергонехь латто йиш йоций хаа.

ПРЕДМЕТАН ЖАМIАШ

«Ненан меттан (нохчийн) литература» дешаран предметехула йолчу белхан программа карайерзоран предметан жамIаша гайта деза:

1) кхин дIа шен кхиарехь ненан меттан литература йешаран а, Iаморан а ладамаллех кхетар; хIокху дуьнен чохь ша вовзаран а, дуьнедовзаран а гIирс санна систематически йешар оьшуш хиларан хьашташ кхоллар, адаман а, йукъараллин а йукъаметтиг тайар, массо а агIор диалог йар;

2) ненан меттан литература халкъан къоман-культурин коьрта мехаллех цхьа мехалла хиларх, дахар довзаран ша-тайпа некъ хиларх кхетар;

3) культурин самоидентификаци латтор, шен къоман культурин тоьлла говзарш Iаморан буха тIехь ненан мотт Iаморан коммуникативни-эстетикин таронех кхетар;

4) шен хетарг аргументашца дIаала а, говзачу дашца барта а, тайп-тайпанчу жанрашкахь йозанца а, оьздангаллех вуьззина квалифицированни дешархо кхиор, цуьнгахь, хIуманан хьесап доккхуш, къамел дан Iамор, йешнарг йийцаре йечохь дакъалацар, шен йешаран мукъачу хенан план хIоттор;

5) тайп-тайпана этнокультурин ламасташ гойтуьйту литературин исбаьхьаллин говзарех кхетар Iамо кхиор;

6) Iилманан а, гIуллакхан а, публицистикин а литературех исбаьхьаллин литературин башхаллаш къасто Iамар, йешначун критически мах хадо а, анализ а говзалла кхоллар, литературин говзарехь гайтина дахаран исбаьхьаллин дуьненах кхетар;

ЖамI: доьшуш верг кхета йешаран маьIналлех а, ладамаллех а, йешарна а марзло, тайп-тайпана говзарш йешаран зедалар хуьлу.

Нохчийн литература халкъан къоман-культурин коьрта мехаллех цхьа мехалла хиларх, дахар довзаран ша-тайпа некъ хиларх кхетар

ЖамI: доьшуш верг кхеташ хуьлу нохчийн литературехь къаьста нохчийн къоман менталитет, цуьнан истори, дуьненах кхетар, литературо адаман дахаран оьшу коьрта маьIнаш довзуьйтий а.

Нохчийн фольклоран а, кхечу халкъийн фольклоран а, ХХ бIешаран нохчийн йаздархойн, ХХI бIешаран йуьххьерчу йаздархойн литературин а, Россин халкъийн литературин а Iамийнчу говзарийн коьртачу проблемах кхетар, литературин вастех кхетар, эстетически хьежам кхоллар, литературин исбаьхьаллин васташ кхуллуш долчу меттан гайтаран гIирсаш бевзаш хилар, оьздангаллехь ша къастор, Россин халкъан культурин говзарийн а, нохчийн халкъан культурин а, дуьненан кхечу къаьмнийн, дуьненан культурин а говзарш Iаморехь нохчийн меттан таронаш кIезиг цахиларх кхетар а.

ЖамI: адамийн йукъара проблемаш йовзарехь зедалар хуьлу доьшуш волчунна, нохчийн литературин меттан таронех пайдаоьцуш, и проблемаш йийца а Iема.

Литературин говзаршна анализ йан хаар, уьш муьлхачу жанрийн тайпанех йу къасто хаар, литературин говзаран теманах а, идейх а, гIиллакхе пафосах кхета а, кхолла а, турпалхойн амалш билгалйаха, цхьана йа масех говзарийн турпалш вовшашца дуьхьалхIотто, тексташа йукъара цитатех а, нохчийн меттан суртхIотторан гIирсех а пайдаоьцуш, прозийн говзарийн йа церан дакъош схьадийца хаар, ладоьгIначу а, йешначу а текстех лаьцначу хаттаршна жоп далар, тайп-тайпанчу аларийн барта монолог йан, диалог дIайахьа, нохчийн литературин шена хета мах хадор, шен хетарг аргументашца дIаала а, говзачу дашца барта а, тайп-тайпанчу жанрашкахь йозанца а, оьздангаллех

вуьззина квалифицированни дешархо кхиор, цуьнгахь, хIуманан хьесап доккхуш, къамел дан Iамор, йешнарг йийцаре йечохь дакъалацар, шен йешаран мукъачу хенан план хIоттор;

ЖамI: доьшуш волчунна карадоьрзу литературин говзарийн анализ йар а, интерпретаци йар а, къамелаца и дIахIотто а, шена хетачунна аргументаци йан а, шениг чекхдаккха хаа а, ша йеша леринчу литературин го къасто а.

Тайп-тайпана этнокультурин ламасташ гойтуьйту литературин исбаьхьаллин говзарех кхетар Iамо кхиор; литературин говзарийн эпохаца йолу зIенех кхетар, цо шена чукъуьйлу оьздангаллин мехаллаш билгалйахар, нохчийн а, оьрсийн а литературин, культурин синъоьздангаллин мехаллашна тIаьхьа вазар/йазар а, Iамийнчу литературин говзаршна шениг (цкъацкъа) интерпретаци йар.

ЖамI: доьшуш верг Iема нохчийн литературин а, нохчийн матте гочйинчу а говзарех кхета.

Тайп-тайпана литературин жанрийн говзарш барта схьайийцарх кхетар а, Iамийнчу говзарийн тематикица йоьзна сочиненеш а, изложенеш а йазйар, кхолларалин цIеран белхаш а йаздар а, литературин а, культурин а теманашна рефераташ йазйар, говзаршкахь сюжетан элементаш, композици, исбаьхьаллин васташ кхуллуш долчу меттан гайтаран гIирсаш къастор а, говзаран идейн-исбаьхьаллин чулацам белларехь долчу церан маьIнех кхетар (филологин агIонхьара анализ йаран элементаш), литературин говзаран анализ йарехь литературоведчески терминологи йевзаш хилар, авторан позицех кхетар, Iилманан а, гIуллакхан а, публицистикин а литературех исбаьхьаллин литературин башхаллаш къасто Iамар, йешначун критически мах хадо а, анализ а говзалла кхоллар, литературин говзарехь гайтина дахаран исбаьхьаллин дуьненах кхетар.

ЖамI: доьшуш волчо карадерзадо, маьIна а доккхуш, диканиг къастош, йешар, текстах кхета, кхечу тайпанийн текстех къасто Iема, интеллектуальни ойла йарца йешаран хьокъехь хиллачу дуьххьарлера синхаамашка йухахьажар.

5 КЛАСС

Россин кхидолчу къаьмнийн культурешца йолчу диалоган контекстехь нохчийн къоман оьздангаллин мах хадо таро лун нохчийн халкъан а, литературин а туьйранийн, кицанийн проблематика билгалйаккхар, говзаршкахь Даймахках а, Iаламах а лаьцна чукъуьйлу ойланехь нохчийн къоман культурин а, оьздангаллин а коьртачу мехаллех кхетар.

Россин къаьмнийн культурийн контексташкахь нохчийн фольклоран а, литературин а, культурин а хазнех йуьхьанцара сингар хилар, говзаршкахь доьзалийн мехаллашкахь къаьстачу нохчийн халкъан ламастех кхетам хилар;

нохчийн халкъан амалх а, нохчийн меттан а, къамелан а башхаллех йуьхьанцара кхетам хилар;

тIехьажадечу хаттарийн буха тIехь фольклоран а, литературин а текстан маьIнин анализ йан хаарш хила; хьехархочун куьйгаллица хаттаршна жоьпаш лучу форматехь историко-культурин комментареш а, шен тексташ а кхолла, исбаьхьаллин искусствон говзарш кхечу искусствон говзаршна дуьхьалхIитто а, шен пайдехь хин йолу говзарш харжа Iама.

проектни-талламан гIуллакхаллин хьокъехь йуьхьанцара сингар хила, цуьнан жамIаш и дIадовзийта а, тайп-тайпана информацин хьостанашца болха бан хаарш хила а.

6 КЛАСС

Кхидолчу тайп-тайпана къаьмнийн турпалаллин эпосца йолчу диалоган контекстехь нохчийн къоман оьздангаллин мах хадо таро лун нохчийн иллин (эпически

эшарийн), наьрт-аьрстхойн дийцарийн, туьйранийн а, нохчийн литературин проблематика билгалйаккхар, тематикин а, проблематикин а, вастийн а тIегIанехь царна йуккъехь зIе таса;

Даймехкан Iаламах а, Даймахках а лаьцначу говзаршкахь нохчийн къоман синкхетаман коьрта культурин а, оьздангаллин а мехаллаш йовзар;

Даймахках а, нохчийн доьзалх а лаьцначу говзаршкахь Россин къаьмнийн культурийн контексташкахь нохчийн литературин меттиг къасто хууш хила.

нохчийн къоман амалх, «йахь», «сий», «Даймохк безар», «баккхийнаш ларар», царах терра долу нохчийн къоман гIиллакх-оьздангаллин координатех долу кхийолчу мехаллех а, нохчийн меттан а, ненан меттан къамелан хазнех йуьхьанцара кхетам хила,

тIехьажадечу хаттарийн йа кховдайечу плана буха тIехь фольклоран а, литературин а текстан маьIнин анализ йан хаарш хила, хаттаршна жоьпаш лучу форматехь историко-культурин комментареш а, шен тексташ а кхолла, поэтически текстан анализ йан а, турпалхочун амал къасто а, хьехархочун куьйгаллица, исбаьхьаллин искусствон говзарш кхечу искусствон говзаршна дуьхьалхIитто а, шен пайдехь хин йолу говзарш харжа Iама.

проектни-талламан гIуллакхалла дIадахьа йуьхьанцара говзалла хила, цуьнан жамIаш дIадовзийта а, тайп-тайпана информацин хьостанашца болха бан коьрта хаарш хила а, царна презентаци йан говзалла хила а.

7 КЛАСС

Нохчийн халкъан эшарийн (исторически, лирически) проблематика билгалйаккха, ша-тайпана башхаллех кхета, нохчийн халкъан оьздангаллин мах хадорехь нохчийн литературин фольклоран сюжеташ а, мукъамаш билгалбаха,

Даймехкан Iаламах а, Даймахках а лаьцначу говзаршкахь нохчийн къоман синкхетаман коьрта культурин а, оьздангаллин а мехаллаш йовзар;

Даймахках а, нохчийн доьзалх а лаьцначу говзаршкахь Россин къаьмнийн культурийн контексташкахь нохчийн литературин меттиг къасто хууш хила.

нохчийн къоман амалх а Даймохк ларбарх лаьцна йолчу говзаршкахь нохчийн патриотизман бухах а, доьналлех а, баккхийчеран проблемех а, нохчийн меттан а шатайпаналлех кхетам хила;

кховдайечу плана буха тIехь фольклоран а, литературин а текстан маьIнин анализ йан хаарш хила, исбаьхьаллин текст йешархочунна, вайзаманхочунна авторо беш кхайкхам санна лара, турпалхойн васташ дустаран форматехь историко-культурин комментареш а, шен тексташ а кхолла, проблемин хаттаршна жоьпаш дала, хьехархочун куьйгаллица исбаьхьаллин искусствон говзарш кхечу искусствон говзаршна дуьхьалхIитто а, шен пайдехь хин йолу говзарш харжа Iама.

проектни-талламан гIуллакхалла дIадахьа хаа, цуьнан жамIаш дIадовзийта а, тайп-тайпана информацин хьостанашца болха бан коьрта хаарш хила а, царна презентаци йан говзалла хила а.

8 КЛАСС

Нохчийн халкъан оьздангаллин мах хадо таро лун тайп-тайпана жанрийн говзарийн проблематика а, оьздангаллин ша тайпа башхалла билгалйаккха, Даймехкан Iаламах а, Даймахках а лаьцначу говзаршкахь нохчийн къоман синкхетаман коьрта культурин а, оьздангаллин а мехаллаш йовзар;

Даймахках а, нохчийн доьзалх а лаьцначу говзаршкахь Россин къаьмнийн культурийн контексташкахь нохчийн литературин меттиг къасто хууш хила.

нохчийн къоман амалх кхетам хила, нохчичо къоман синкхетам ларбеш хиларх а, кхиаран мур хала хиларх а, нохчийн поэзин маттах а кхетам хила;

фольклоран а, литературин а текстан оьздангаллин анализ йан хаарш хила, исбаьхьаллин текст йешархочунна вайзаманхочунна авторо беш кхайкхам санна лара, йаьржина историко-культурин комментареш а, эпизодан анализ йаран форматехь шен тексташ а кхолла, проблемин хаттаршна жоьпаш дала, исбаьхьаллин искусствон говзарш кхечу искусствон говзаршна дуьхьалхIитто а, шен пайдехь хин йолу говзарш харжа Iама.

проектни-талламан гIуллакхалла дIадахьа хаа, цуьнан жамIаш дIадовзийта а, тайп-тайпана информацин хьостанашца болха бан коьрта хаарш хила а, царна презентаци йан говзалла хила а.

9 КЛАСС

Проблематика къасто а, нохчин къоман оьздангаллин идеалех болу кхетам кхиорхьама тайп-тайпана жанрийн а, муьрийн а говзарийн эстетически шатайпаналлех кхета, исбаьхьаллин дешан материала тIехь нохчийн къоман синкхетаман коьртачу культурин а, оьздангаллин а маьIнех кхета;

Россин къаьмнийн культурийн контекстехь нохчийн литературин а, культурин а синъоьздангаллин а, культурин-оьздангаллин а мехаллех кхеташ хила;

исбаьхьаллин говзаран кепан а, чулацаман цхьаалла ойла йеш тIеэцар, шен йешархочун ассоциацийн тIегIа дIахIоттор, исбаьхьаллин текстан эстетически анализ йан хаарш хила, исбаьхьаллин текст йаьржина историко-культурин комментареш а, тайп-тайпанчу форматехь йаран форматехь шен тексташ а кхолла, исбаьхьаллин искусствон говзарш дуьхьалхIитто а, ша а шен цIахь йеша говзарийн гуо кхолла а, исбаьхьаллин литература йешаран перспективе йолу Iалашо къасто а;

проектни-талламан гIуллакхалла кхочушдан, цуьнан жамIаш дIадовзийта а, тайп-тайпана информацин хьостанашца болха бан коьрта хаарш хила а, царна презентаци йан говзалла хила а.

9 классан арахецархочунна хаьа:

1. Говзаран тема а, коьрта ойла а, коьрта Iоттабаккхам а къасто (5-6 классаш);
2. Сюжет йухайийца, фабула йаккха, йухайийцаран тайп-тайпана гIирсех пайдаэца а (5-6 классаш), композицин башхаллаш билгалйаха а (6-7 классаш);
3. Персонажаш-турпалхойн амалийн сурт хIотто, церан дустаран башхаллаш йало (5-6 классаш), персонажийн системина мах хадо (6-7 классаш);
4. Йаздархочун кхолларалин амалца богIу коьрта гайтаран-исбаьхьаллин гIирсаш лаха, церан исбаьхьаллин функцеш билгалйаха (6-7 классаш), йаздархочун меттан а, хотIан а башхаллаш къасто (8-9 классаш);
5. Исбаьхьаллин говзаран жанрийн, тайпанийн специфика билгалйаккха (7-9 классаш);
6. Говзарийн оьздангаллин-философин а, йукъараллин-исторически а, эстетически а проблематикех гар кхето (8-9 классаш);
7. Говзаршкахь исбаьхьаллин элемента къасто а, царна йукъара уьйр гучайаккха а (5-7 классаш); тайп-тайпана жанрийн литературин говзарийн анализ йан (8-9 классаш);
8. Турпалхошца а, хиламашца а йолу авторан йукъаметтиг билгалйаккха (хIора классехь шен тIегIане хьаьжжана);
9. Коьртачу теоретикин-литературин терминех а, кхетамех а пайдаэца (хIора классехь – оцу классехь Iамийнчу терминех пайдаэца хаар);
10. Исбаьхьаллин говзаре йолу шен йукъаметтиг дIахаийта; шена хетачун аргументаци йан (хIора классехь – шен тIегIане хьаьжжана);
11. ХIиттийнчу хаттаршна шуьйра барта йа йозанан жоп дала (хIора классехь - шен тIегIане хьаьжжана), дешаран дискуссеш дIайахьа (7-9 классаш);

12. Сочинени, эссе, хьалхе кхайкхийнчу литературин йа публицистикин темина леринчу проектана материал лаха, карийна информацех пайдаэца (хIора классехь – шен тIегIане хьаьжжана);

13. Исбаьхьаллин литературин говзарш исбаьхьа йеша, говзаре йолу шен йукъаметтиг а дIа а гойтуш (5-9 классаш);

14. Дешаран хаамийн хьаьрмехь оьшург лаха хаа (7-8 классаш) энциклопедешца, дошамашца, справочникашца, леринчу литературица болх бан (8-9 классаш), библиотекин каталогех, библиографически гойтургех, Интернет лахаран системех пайдаэца (хIора классехь – шен тIегIане хьаьжжина).

ТЕМАТИКИН ПЛАНИРОВАНИ

5 КЛАСС

№ п/п	Программин дакъойн а, темийн а цІераш	Сахьтийн барам			Электронни дешаран ресурсаш
		Декъан сахьташ	Талламан белхаш	Кхоллараллин белхаш	
Дакъа 1. Халкъан барта кхолларалла					
1.1.	Нохчийн халкъан туьйранаш. Туьйранаш кхаа тобане декъар: Іер-дахаран, тамашийна, дийнатех лаьцна туьйранаш. Нохчийн халкъан туьйра «Кхо ваша». Тамашийнчу туьйранийн элементаш. Іер-дахаран темица догІу туьйра «Тамашена олхазар». Туьйранан йукъараллин мукъамаш. Миска нах а, элан тайпанан нах а дуьхь-дуьхьалхІиттор. «Борз а, Іахар а» - дийнатех лаьцна туьйра. ХІокху тайпана туьйранашкахь персонажаш йукъахь цІейаххана персонаж цхьогал хуьлу.Цхьогал нохчийн туьйранашкахь шина агІор гойту. Цхьадолчу туьйранашкахь иза мекара, хІиллане экха, аьшпанча, хьесталург санна гахь а, ткъа кхечу туьйранашкахь - иза хьекъале, хІуманна кардолуш тІах-аьлла дийнат ду. Ча а, Борз а, мелхо, - сонта, Іовдал, кІиллу ду. Дукхахьолахь, уьш цхьам-цхьамма Іехийна, кхерийна уьдуш йа дойъуш нисло. Лом а, ЦІоькъалом а туьйранашкахь уггаре нуьцкъала дийнаташ санна гойту, церан вастехь къаьста къиза Іазапхо. Цара олалла до массо а дийнаташна тІехь. Дийнатех лаьцначу туьйранашкахь аллегори йалорца гойту адамийн кхачамбацарш. Цу меттигашкахь дийнатийн леларех пайдаоьцу адамийн амалшкахь долу анташ, сиркхонаш Іорайохуш. Иштта йолчу говзаршкахь коьрта долчу декъана, юмор, ирони хуьлу.	9	0	1	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/

	Литературин теори: фольклор, фантастикин элементаш, туьйранийн поэтика (терминаш ца йалош), туьйра жанр санна, туьйранийн тайпанаш, туьйранийн композици, дустарш, йухааларш, дІадолор, чаккхе, туьйранийн кульминаци, гипербола, эпитет, туьйранийн варианталла.				
1.2.	Фольклоран кегий жанраш: кицанаш, хІетал-металш.	2	0	0	
Дерриг:		11	0	1	
Дакъа 2. Нохчийн йаздархойн говзарш					
2.1.	**Литературин туьйранаш:** Саидов Б. «Майра кІант Сулима» (дацдина). Хьанал къинхьегам а, дикалла а, адамийн дахарехь оцу кхетамийн маьІна, хьолахойн саьхьаралла а, мекаралла а йемалйар. Туьйранехь йолчу догдикалла а, къинхетам а, оьздангалла а хастор. Мусаев М. «ЦІен маьхьси». Хьекъал мекараллел а, сонталлел а лакхара хилар тІечІагІдар. Нахана даьккхинчу оьрна чу ша вужу. Цунах терра долчу оьрсийн туьйранца уьйр. Туьйранехь йолу юмор. Гацаев С. «Чкъоьрдиг» (дацдина). Халкъан васта буха тІехь кхоьллина туьйра. Чкъоьрдигаца жоьра-бабин къийсам - дахар дуьхьа къийсам. Жоьра-бабин тІехь баьккхина толам а, шена тІехь баьккхинарг а. Исмаилов А. «Бирдолаг». Туьйранан философин маьІна. Туьйранехь цакхооран а, тешаме хиларан а тема. Туьйранан цхьайолчу персонажийн шех бІобулуш хиларан амал йемалйар. Сен ницкъ, майралла, догдикалла, оьздангалла, цхьогаллан хІилла, бирдолагийн шалхалла. Дикано вуо эшор. Литературин теори: Литературин туьйра. Халкъан туьйранах литературин туьйра къастар, фантастикин элементаш, гипербола, эпитет, туьйранийн варианталла, диалог, монолог, туьйранашкахь йолу оьздангаллин кепаш	9	0	1	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
2.2	**XX бІешаран литература:** Бадуев С. «Зайнди» (дийцар). Дийцарехь болу оьздангаллин кхетамаш, дийцаран сюжет а, вастийн система а.	33	1	2	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/

	Мамакаев М. «Баппа» (дийцар). Литературин теори: дийцаран жанр, сюжет, васт. Лаха-Невре I. Мамакаевн музей чу виртуальни экскурси йар. Мамакаев I. «Садаьржаш» (стихотворени). Сахилар гайтарехь йаздархочун говзалла. Сулаев М. «Ламанан хи» / (стихотворени). Йаздархочун биографи. Жимачу а, боккхачу а Даймахке безам кхиор. Гайсултанов I. «Кегий йийсарш» («Александр Чеченский» цIе йолчу повеста йукъара кийсак). ТIеман шерийн трагеди. Нохчийн къоман исторически дIадахнарг. Сулейманов А. «Борз йу угIуш» / (стихотворени). Олхазаран-КIотара Сулейманов Ахьмадан музей чу виртуальни экскурси йар. Шегахь нехан гIуллакхе хьажаран гIиллакх а, догдикалла кхиор. Саракаев Х. «Баьпкан чкъуьйриг» / (дийцар). Йалтийн тIалам бан безаран ойла тIечIагIйар. Окуев Ш. «Лаьмнашкахь суьйре». «Лаьттан дай» цIе йолчу гулар йукъара). Даймахке а, Iаламе а безам кхиор. Поэтан исбаьхьаллин говзалла. Литературин теори: пейзаж, эпитет, аллитераци (гайтар кхиор). Ахмадов I. «Къонахалла» / (дийцар). Кхиазхочун амал дIахIоттар, ша шена тIехь толам. Арсанукаев Ш. «Баьпкан йуьхк» / (стихотворени). Вовшашца къинхетаме хиларе кхайкхам, Iаламо лучунна а, адаман къинхьегамна а тIалам бар, Кагерманов Д. «ДоттагIалла» / (дийцар). Бераллехь дуьйна кхетош-кхиор оьшуш хилар. Сатуев Хь. «Лаьмнийн къоналла» (стихотворени). Iалам поэтан кхетамехь а, исбаьхьаллин гайтарехь а. Махмаев Ж. «Буьйсанан гIулчаш» / (дийцар). Беран синдуьне. Кхиазхочун кхиарехь драматически момент а, мах боцу зедалар а. Амаев В.-Хь. «Малх чубаре хьоьжура иза» (дийцар). Диц ца лун шераш. Махкахдахаран сингаттаме суьрташ. Беран чоьхьарчу дуьненан гайтаран говзалла. Дикаев М. «БIаьстенан аматаш (стихотворени).				https://ps95.ru/dikdosham/ru/

	Іаламан хазалла. Исбаьхьалла. Эстетика а, этика а (Іалам а, къинхьегам а хастор). Литературин теори: дустар, эпитеташ, метафораш, пейзаж. Ахмадов М. «Ушурма волчохь, хьошалгІахь» (дийцар). Шайх Мансуран йуьхьшано нохчийн исторехь дІалоцу меттиг Турпалхочун синъоьздангаллин амат. Къинхетаман а, доглазаран а тема тІамна а, машарна а дуьхьалхІоттор. Берий оьмарехула историн хиламаш йухаметтахІоттор. Говзаран самукъане дІадолор.				
2.3	**XXI бІешаран литература:** Рашидов Ш. Стихотворени «Нана-Нохчийчоь». ТІом дІабаьллачул тІаьхьа Нохчийчоь меттахІоттор. ГІаланаш, йарташ йухаметтахІоттор. Республикин бахархойн сирла йаххьаш. ТІекхуьу чкъор шен къоман синмехаллашна марздар. Стихотворенин ритм синъайъаме хьал гайтаран гІирс санна. Бексултанов М. «Цакхетта хестор» (дийцар). Іаламан дуьне тІалам беш йукъаметтиг латторан хьашт. Хатуев І.-Хь. «Нохчийн мотт»/ (стихотворени). Адаман дахарехь ненан меттан дешан, ненан меттан къамелан хазалла. Хандешан кепийн шорталла. Ритмикин а, рифмин а башхалла. Литературин теори: ритм, рифма. Мусаев С.М. «Хьайбанан чам»/ (дийцар). Депортацехь нохчийн доьзалан халачу дахарх лаьцна дийцар. Бер доккха хилар. Берийн журнал «СтелаІад»: журналан специфика, жанраш, рубрика, текстаща болх бар.	7	1	0	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
Дерриг:		49	2	3	
Дакъа 3. Кхечу къаьмнийн литература					
3.1.	М. Лермонтов «Кавказ» (гочйинарг Сулаев М.)	2	0	0	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/

					https://ps95.ru/dikdosham/ru/
Дерриг:		2	0	0	
Дакъа 4. ЖамІдаран таллар					
4.1	Сочинени	2	0	2	
4.2	Проект	2	0	2	
4.3	Талламан болх /Тестировани/	1	2	0	
4.4	Шеран стандартизированни талламан болх	1	0	0	
Дерриг:		6	2	4	
ПРОГРАММИЦА САХЬТИЙН БАРАМ		68			

6 КЛАСС

№ п/п	**Программин дакъойн а, темийн а цІераш**	**Сахьтийн барам**			**Электронни дешаран ресурсаш**
		Декъан сахьташ	**Талламан белхаш**	**Кхолларалл белхаш**	
Дакъа 1. Халкъан барта кхолларалла					

1.1.	«Нарт-орстхойн паччахь Науразе» / «Ницкъ болу Солса», «Гермачигара наьрташ», «Наьрт-аьрстхой кхерор». Историехь баьхначу наха лелийнчу гІуллакхех, историн хиламех лаьцна дийцарш. Турпала меттигех лаьцна дийцарш (йурт, лам, дукъ). Наьрт-аьрстхойх лаьцна дийцарш. Халкъо наьрт-аьрстхойшца латтийна къийсам. Латта къуьйсуш къоман векалша наьрт-аьрстхойшца латтийна психологически а, хьекъале а къийсам. Литературин теори: наьртийн эпос, гипербола, дустар, синедерзор, йухааларш.	7	0	1	https://desharkho.ru http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
Дерриг:		7	0	1	
Дакъа 2. Нохчийн йаздархойн говзарш					
2.1.	Гайсултанов І. «Нийса кхиэл», «Барзо амалш ца хуьйцу» (басня). Йукъараллин проблематика. Бакъдерг – лекха ду харцдолчул. ДогцІеначу белхахочун хьекъал а, кхетам а. Сатуев Хь. «Ломмий, цхьогаллий» / (басня). Баснийн дидактикин хьажам. Баснешкахь адаман синсакхталлаш Іорайахар. І. Гайсултановн, Х. Сатуевн, И. Крыловн. баснийн цхьатералла а, белла а. Баснийн сюжет. Мораль. Аллегори. Литературин теори: баснин жанр, аллегори, мораль. Баснин персонажаш.	4	0	1	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
2.2	Ошаев Х. «Чайра» (дийцар). Шен Даймахках, ден кхерчах къастийнчу турпалхочун безам. Литературин теори: литературин турпалхо. Мамакаев І. «Дагалецамаш». Поэтан Іаламе болу безам. ЙогІур йолчу хазачу заманах лаьцна ойланаш, синхаамаш. Литературин теори: поэмин жанр, автобиографин говзар. Сулаев М. «КІанте» (стихотворени). Къоман Іадаташна тешаме хила. Сий, собар, дош лардар кхиор.	7	0	0	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
2.3	Сайдуллаев Х. «Ненан бІаьрхиш» / (поэма). Даймохк ларбар – стеган деза декхар. Сийн а, оьшучун а проблема йеллар. КІентан а, ненан а доьналла. Эдилов Х. «Ненан безам» (стихотворени). Дахаре, Іаламе, нене болу поэтан безам.	8	1	0	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/

	Саракаев Хь. «Ирсе бІаьрхиш» (дийцар). Ненан безаман ницкъ сийлахь хилар тІечІагІдар. Доьзалехь йолу йукъаметтигаш.				
2.4	Джунаидов А. «Белхи». (дийцар). Дийцарехь йаздина гойту цІа деш а, йалта гулдеш а иштта кхин дІа долчу гІуллакхашкахь белхи баран ламастан маьІна. Къинхьегаман а, вовшийн гІо даран а тема. Оьздангаллин категореш: догдикалла, къинхетам. ТІаьхьенийн уьйр. Литературин теори: Турпалхойн къамел даран башхалла. Сюжет (йуьхьанцара гайтар). Айдамиров А. «Вина мохк». Меската Айдамиров Абузаран цІийнан музей чу виртуальни экскурси йар. Шен Даймахках воккхаверан синхаам кхиор. Даймохк дарба хиларх тешар а, ирс а, Даймохк а цхьаьнадозуш ду. Литературин теори: эпитет, метафора, инверси.	5	0	1	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
2.5	Ахматова Р. «Ма хала ду цунах кхета» (стихотворени). Іаламах самукъадалар. Шен дай баьхначу латтах воккхаверан синхаам кхиор. Арсанукаев Ш. «Мохкбегор» (стихотворени). Шен махкахь бохам хиллачарна лирически турпалхо гІоьнна ван кийча хилар.	5	0	0	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
2.6	Окуев Ш. «БІаьсте» (стихотворени). Даймехкан суьрташ. Даймахкаца боьзна поэтан синхаамаш. Литературин теори: синедерзор, инверси. Кибиев М. «Меттан сий» (стихотворени). Ненан меттан маьІна. Меттан ницкъ а, сий а. Ненан маттах воккхавер кхиор. Дикаев М. «Сан бахам». (стихотворени). Дахаран маьІнех а, оьздангаллин мехаллех а, йуьхьшен синъоьздангаллин дІахІоттамехь поэзин а, лиро-эпически эшарийн иллин а маьІнех а йолу поэтан ойланаш. Литературин теори: метафора, исбаьхьа гайтаран гІирсаш.	7	0	0	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
2.7	Рашидов Ш. «Ломара цІе» (стихотворени). Дайн доттагІаллина а, ламасташна а	6	0	1	https://desharkho.ru/

	тешаме хилар. Харжам баран бакъо. Мамакаев Э. «ХIорд» (стихотворени). Стихотворенин философин маьIна. Дахаран маьIнех лаьцна лирически турпалхочун ойланаш а, синхаамаш. А. Пушкинан а «К морю» стихотвореница Э. Мамакаевн стихотворени йустар. Махмаев Ж. «Iаьржачу баьпкан йуьхк». Дакаев С. «ТIамех ловзар» (стихотворени) Берийн ловзаран кепехь а тIом цабезар. Машаре кхайкхар.				http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
2.8	Бексултанов М. «Некълацар» / (дийцар). ТIекхууьчу чкъуро ламасташ дIатасар. Баккхийчеран а, къоначеран синъэкамалла. Къоман ламасташ лардарх а, лелорх а лаьцна къамел. Ахмадов М. «Телефон» (дийцар). Жимачу турпалхочун дахар а, дуьне а, доттагIчун гIо дан кийча хилар. Берийн а, баккхийчеран а йукъаметтигаллин проблема.	5	0	0	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
2.9	Мусаев С. «Даймахке боьду некъ». (дийцар). Даймехкан тема. Сахьийзар. Генарчу махкахь а шен орамаш бицбала йиш цахилар. Нехан мохк берийн бIаьргашца. Деден а, ден а дийцарийн гIоьнца ширачу замане экскурс йар, тIекхуьучу чкъуран баккхийчаьрца йолу уьйр. Адамийн йукъара а, къаьмнийн а мехаллаш. Тайп-тайпана къаьмнийн ламасташ дустар. Культурин диалог. Курумова С. «Шовданехь». (дийцар). Халонаш эшор. Амалан къарцайалар, доьналла кхиор. КIентан а, жIалин а йукъахь долу доттагIалла, тешам.	6	1	0	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
Дерриг:		53	2	3	
Дакъа 3. Кхечу къаьмнийн литература					
3.1.	Важа Пшавела. «Хьозалдиг». / (дийцар).	2			https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
Дерриг:		2	0	0	

Дакъа 4. ЖамІдаран таллар					
4.1	Сочинени	2		2	
4.2	Проект	2	2		
4.3	Талламан болх /Тестировани/	1	2		
4.4	Шеран стандартизированни талламан болх	1			
Дерриг:		6	3	4	
ПРОГРАММИЦА САХЬТИЙН БАРАМ		68			

7 КЛАСС

№ п/п	**Программин дакъойн а, темийн а цІераш**	**Сахьтийн барам**			**Электронни дешаран ресурсаш**
		Декъан сахьташ	**Талламан белхаш**	**Кхоллараллин белхаш**	
Дакъа 1. Халкъан барта кхолларалла					
1.1.	«Дади-йурт». «Нохчийн шира илли». «Сай» (халкъан илли). Турпала йурт ларйарх а, халкъан бІахойх лаьцна турпалаллин илли. ГІарабевлла бевзачу иллиалархоша олу иллига ладогІар. Исторически факташ йустар. Эшаран коьрта мукъам гучабаккхар. Паччахьан заманера халачу а, сингаттамечу а дахарх	4	0	0	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/

	лаьцна лирически эшарш. Литературин теори: исторически эшар, лирически эшар, синедерзор.				
Дерриг:		4	0	0	
Дакъа 2. Нохчийн йаздархойн говзарш					
2.1.	Мамакаев «Даймехкан косташ» (стихотворени). ТIекхуьучу тIаьхьенна весет. ТIехьа-Мартана М. Мамакаевн цIийнан музей чу виртуальни экскурси йар.	3	0	1	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
2.2	Саидов Б. «Вина йурт» «Деган аз» / (стихотворени). Б. Саидовн поэзехь граждански мукъамаш. Даймахкана сатийсаран мукъамаш дIакховдор. Ошаев Х. «Иччархо Абухьаьжа Идрисов» / (очерк). Сийлахь Даймехкан тIеман турпалхочун дагалецамаш а, бIаьхаллин хьуьнарш а.	6	1	0	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
2.3	Мамакаев I. «Берзан бекхам» / (стихотворени). Нана-берзан сахьийзар а, адамийн къизаллина бекхам бар а.	2	0	0	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
2.4	Сулейманов А. «Шуьнехь дош» / (стихотворени). Стихотворенехь ойла айъаран мукъамаш. Нехан дуьхьа шен са дIадала кийча волчу лирически турпалхочун васт. Стихотворенин аллегорически маьIна. Литературин теори: тропаш, олицетворени, аллегори, метафора.	4	1	0	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
2.5	Гайсултанов У. «Болат-гIала йожар» / (дацдина). Ширачу заманахь ламанхойн луьра дахар гайтар. Зуламхошца а, мохкдIалецархошца а халкъо латтийна къийсам. Историн уьйр. Литературин теори: историн повестан жанр.	5	1	0	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
2.6	Айдамиров А. «МухIажарш» («Йеха буьйсанаш» романа йукъара кийсак).	5	0	1	https://desharkho.ru/

	«МухIажарш» кийсакан йешар а, йийцаре йар а. Нохчийн литературехь Даймехкан тема. Даймохк дарбане хиларан тешам. Паччахьан Iедалан мекаралла, Iехийнчу мухIажаршкахь болу къаьхьа бала. Меската А. Айдамировн цIийнан музей чу виртуальни экскурси йар. Теория литературы: литературин турпалхо а, символ а.				http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
2.7	Арсанукаев Ш. «Иманах дузийта дегнаш». Дог цIандаран некъа воккху/йоккху доIанан синан ницкъ. ТIамо беринчу махке сатийсар гайтар. Кибиев М. «Дош» (стихотворени); «Зов» (басня). Дашана гимн. Дешан маьIна: дашца сийсазвало/сийсазйало, дашца вазвало/йазйало. Баснин мораль. ХIиллано эшийна моттаргIа.	4	1	0	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
2.8	Нунуев С.-Хь. «Юнус» (дийцар). Къинхетам, де доьхначунна гIо дар, дикалла. Джунаидов А. «ХIоьънаш»./ (дийцар). Нохчийн эвланан Iер-дахар гайтар. Къинхьегаман тема. Нохчийчохь а, баккхийчу нехан иэсехь а Кавказан тIеман лараш. Баккхийчу нехан а, тIекхуьучу тIаьхьенан а уьйр. Литературин теори: Символ. Композици.	4	0	1	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
2.9	С. Гацаев. «Дарц»/ (стихотворени). Поэтан поэзехь адам а, Iалам а. Дарц хьоькхучу йукъана йоьIан символически васт. А.С. Пушкинан а поэзера дарцаца С. Гацаевн дорцан васт дустар. Литературин теори: эпически и лирически. Кусаев I. «Амалехь диканиг» / (стихотворени). Къоман этнографин ламасташ. Беран дика амал кхиорехь ден-ненан меттиг.	4	0	0	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
2.10	Рашидов Ш. «Ден весет» (поэма). Исбаьхьа кхоьллинарг а, биографически мукъамаш а. ТIекхуьучу чкъурехь хила йеза оьздангаллин механаллаш. Халкъана а, Даймахкана а хьалха долу декхар. Литературин теори: автобиографин поэма.	3	1	0	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
2.11	М. Дикаев. «Нохчо ву со» (стихотворени). Кхечу къоман векалшца машарехь, доттагIаллехь ваха / йаха кийча а, царна эшначохь	2	0	0	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-

	гІоьнна ван / йан кийча волчу / йолчу йахь йолчу а, маьршачу а нохчичун васт. С. Дакаев. «Куйно хотту». Нохчийн дуьнегарехь холхазан куйнан маьІна. Ламасташ довзар.				tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
2.12	А. Шайхиев. «ЧІагІо» (баллада). Баллада лиро-эпически жанр санна. Балладин оьздангаллин пафос. Тешаме доттагІ – онда гІап. Дош деллий – кхочушде. Литературин теори: балладин жанр.	2	0	1	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
2.13	А. Бисултанов. «Хьайбахахь йазйина байташ»» (стихотворени). Бехк-гуьнахь доцуш хІаллакбинчарна гимн. Даймахка цІабоьрзучеран ойланаш а, сатийсамаш а.	2	0	0	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
2.14	Амаев В-Хь. «Генарчу денойн туьйра» (дийцар). Дайн ламасташна тешаме хилар. Ден доттагІчо 14 шо кхаьчначу кІантана шаьлта даларан маьІна а, цул тІахьа цунна тІедужуш долу жоьпалла а. Декхарна тешаме хилар. Бексултанов М. «Генара а, гергара а денош» (дийцар)/ Доьзалан а, йуьхьшен кхиоран тема. Баккхийчеран а, кегийчеран а доладар. Вежаршна йукъара йукъаметтиг. Хьанала къинхьегам. Литературин теори: турпалхо-дийцархо, Композици.	4	0	0	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
2.15	С. Курумова. «Дохк» (кийсак). Даймехкан Іаламна а, лаьмнийн къинхьегамхошна илли. Литературин теори: пейзаж гайтаран исбаьхьаллин гІирсаш Окуев Ш. «Сан хьоме Нохчийчоь». Даймахке безам. Патриотизман синхаам.	4	0	0	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
2.16	Ахмадов М. «Кхаа вешех туьйра» (дийцар). Тешамах, декхарх лаьцна дийцар. Сийлахь Даймехкан тІеман фронтера кхаа вешега хьоьжу йиша. Литературин теори: психологизм (дуьххьарлера кхетамаш). Чоьхьара монолог. Дийцаран фольклоран мукъамаш.	3	1	0	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/

Дерриг:		56	2	4	
Дакъа 3. Кхечу къаьмнийн литература					
3.1.	Пушкин А. С. «Іаьнан Іуьйре» (А. Сулеймановс гочийнарг). Альфонс Доде «ТІаьххьарлера урок» (дийцар). Хьехархо а, дешархо а. Беран чоьхьара дуьне.	2	0	0	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
Дерриг:		2	0	0	
Дакъа 4. ЖамІдаран таллар					
4.1	Сочинени	2	0	2	
4.2	Проект	2	0	2	
4.3	Талламан болх /Тестировани/	1	2	0	
4.4	Шеран стандартизированни талламан болх	1	0	0	
Дерриг:		6	2	4	
ПРОГРАММИЦА САХЬТИЙН БАРАМ		68			

8 КЛАСС

№ п/п	**Программин дакъойн а, темийн а цІераш**	**Сахьтийн барам**	**Электронни дешаран ресурсаш**

		Декъан сахьташ	Талламан белхаш	Кхолларалл белхаш	
Дакъа 1. Халкъан барта кхолларалла.					
1.1.	«Таймин Биболатан илли». «Эвтархойн Ахьмадах илли». Халкъан турпалаллин иллеш кхолладаларан истори. ГІарабевллачу иллиалархоша аларехь иллешка ладогІар. Турпалаллин иллешкахь къоман коьрта хиламаш гайтар, оьздангалла чІагІйар, коьрта персонажийн турпала белхаш хастор, къоман мостагІашца болу къийсам, халкъашна йукъара доттагІалла гайтар. Иллин чулацам, композици, исбаьхьаллин башхаллаш. Оьрсийн былинийн ритмикин-мукъамийн башхалла нохчийн эпосца йустар. Адамийн дахарехь иллино дІалоцу меттиг.	4	0	1	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
Дерриг:		4	0	1	
Дакъа 2. Нохчийн йаздархойн говзарш					
2.1.	Бадуев С. «Олдам» (повесть). Коьртачу турпалхочух къахетаран тема. Турпалхочун чоьхьара сингаттам. Декачу олхазарх лаьцна дийцаран философин маьІна. Дийцаран идейн чулацам белларехь цуьнан маьІна.	4	0	0	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/

2.2	Мамакаев М. «Лаьмнийн дийцар»; «Пондар» (стихотворени). Лирически турпалхочун синхаамаш гайтар. Сулаев М. «Ца вевза доттагI»; «Органан йистехь» (стихотворени). Нохчийн къоман Iадаташ: некъан а, шовданан а тIаламе йукъаметтиг а, доладар а. Са ца лоьху гIуллакхаш. Оьздангаллин декхар. Литературин теори: Композицин шатайпаналла, лирикин тематически а, жанрийн а шорталла. Пейзажан а, философин а лирика.	5	0	0	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
2.3	Сулейманов А. «Дог дохден цIе» (стихотворени); «Дахаран генаш»/ (поэма). Кхерчан йовхо, хьошалла. Поэмин лирически турпалхочун Даймахках, ламастех, сийх, доьналлех йолу ойланаш. Лирически турпалхочун догдикалла, адаман Iеса ойланаш цIанйан лаам хилар. Шайхиев I. «Дарцан буса» (стихотворение). ДоттагIаллин, вовшийн гIо даран, зеран, тешаман тема. Фольклоран тIеIаткъам.	5	0	1	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
2.4	Арсанукаев Ш. «Тимуран тур», (драма). Йуккъерчу бIешарийн ламанхойн дахаран Iер-дахаран башхаллаш гайтар. Къоман маршо мехала йу массо хIуманел. Къоман маршонехьа къийсам латточу турпалхойн васташ. Кхечу махкарчу дIалецархошца къизачу къийсаман луьра суьрташ. Теория литературы: драмин жанр.	4	0	0	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
2.5	Хамидов I. «ДIа – коч, схьа – коч» / (дийцар). Нохчийн литературехь юмор. Адаман синсакхталлаш Iорадахаран говзалла. Литературин теори: юмор, сатира.	4	1	0	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
2.6	Ясаев М. «Тянь-Шанан лаьмнашкахь» («Хьоме йурт» повестан йукъара кийсак). Адамашна а, чIир эцаран Iадатана а йукъара ира дуьхь-дуьхьалкхетарш. Даймахке а, хьомечу йуьрте а сатийсар. Куьйгебахийтаран мах. Литературин теори: повестан жанр.	4	0	0	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/

2.7	Яшуркаев С. «МаьркIаж-бодан тIехь кIайн хьоькх» / (дацдина). Спецпереселенцийн луьра а, сингаттаме а денош. Къоначу йоь1ан аматехь Даймехкан васт гайтаран маь1на. Халачу хьелашкахь коьртачу турпалхочун амал дIахIоттар. Турпалхочун а, Даймехкан а кхолламийн уьйр. Теория литературы: Метафора. Символ. Композици.	5	0	0	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
2.8	Абдулаев Л. «Маьлхан каш» (поэма). Поэмехь ширачу заманан гайтар. Кхечеран синош кIелхьардохуш шен са дIадалар. Шайн йуьртахойн синош уьнах лардархьама, шайн дайн кхерч дIатесначу уьнхошна гимн.	4	0	0	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
2.9	Бексултанов М. «Дика ду-кх хьо волуш»; «Дари»/ (дийцарш). Дешархойн дахар, церан йукъаметтигаш, турпалхойн чоьхьара дуьне, оьздангаллин кхетам.	4	0	1	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
2.10	Бисултанов А. «ДегIаста»; «Халкъан илланчина» (стихотворени). Даймохк хестор. Машар, доьналла, майралла хастор. Халкъан илли, халкъан иллиалархо, къонах – халкъан дахарехь церан маьIна. Гацаев С. «Кавказ» (стихотворени). Даймехкан безам гайтарехь вастийн шатайпаналла. «БIаьстенца къамел» (поэзи). Пейзажан лирика. Iаламан а, адаман уьйр. Хасбулатов Я. «Дош»; «Стаг хилла ваьллахь хьо ара». Дешан ницкъах а, маьIнех а оьздангаллин категорех санна. Литературин теори: метафора, васт.	6	0	0	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
2.11	М. Ахмадов «Лаьтта тIехь лаьмнаш а хIиттош» (повесть). Ахмадов Мусан говзарийн коьрта проблемаш, теманаш, турпалхой. Ахмадов Мусан кхолларалле хьажар: дайн Iадаташна а, вайзаманан лехамашна а йукъара Iоттабаккхам, чолхечу дахаран галморзахаллаш, адаман йукъара эхь-бехк дIадалар, Iадаташ ларцадар, къоман Iадаташка лерам цахилар – къоман бохам бу, йаздархочун кхайкхам: оьздангаллех ца духуш, дахаран халонех чекхдовлар.	3	0	1	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/

	«Лаьтта тIехь лаьмнаш а хIиттош» цIе йолчу повестан чулацам а, исбаьхьаллин башхаллаш а. Ахмадов Мусан прозин исбаьхьаллин башхаллаш. Литературин теори: повестан жанр, символ.				
2.12	Сатуев Х. «Нашха» (поэма). ХХ бIешаран йуххьехь Нохчийчуьра исторически хиламаш. Деникинцашца къийсам латтош вовшийн гIо дар а, турпалалла а. Литературин теори: повесть, символ.	3	1	0	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
2.13	Классал арахьара дешар.	4	0	0	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
Дерриг:		55	2	4	
Дакъа 3. Кхечу къаьмнийн литература					
3.1.	Ладо Авалиани. «Хьаькхна буц». Машар а, адамалла а, адамийн дахарехь церан мах а. Багратионан къонахалла, нохчийн тIемалоша лелийна сийлахь гIиллакх.	3	0	0	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
Дерриг:		3	0	0	
Дакъа 4. ЖамIдаран таллар					
4.1	Сочинени	2	0	2	
4.2	Проект	2	0	2	
4.3	Талламан болх /Тестировани/	1	2	0	

4.4	Шеран стандартизированни талламан болх	1	0	0	
Дерриг:		6	2	4	
ПРОГРАММИЦА САХЬТИЙН БАРАМ		68			

9 КЛАСС

№ п/п	Программин дакъойн а, темийн а цІераш	Сахьтийн барам			Электронни дешаран ресурсаш
		Декъан сахьташ	Талламан белхаш	Кхолларалин белхаш	
Дакъа 1. Халкъан барта кхолларалла					
1.1.	Турпалаллин иллеш «Теркаца хьала-охьа вехаш хиллачу Эла Мусостан, Адин Сурхон илли». «Аьккхийн Жанхотан илли». «Таркхойн кІентан, Жерочун кІентан, Жумин Акхтулин илли». Туьйранаш «ЧингІаз», «Алхаст а, Маьлха-Аьзни а». Шира дийцарш, аларш. Шира дийцарш «Къиза Іадат», «Шотойн Аьстамар», «Исмайлин Дуда» Кицанаш, хІетал-металш. Назма/ Динан поэзин жанр (жанрашка хьажар).	10	0	1	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
Дерриг:		10	0	1	
Дакъа 2. Нохчийн йаздархойн говзарш					

2.1.	I. Дудаев, М. Сальмурзаев, А. Нажаев, Ш. Айсханов нохчийн литературин бухбиллархой - йаздархойн кхолларалла. Поэзига, прозига хьажар.	2	0	0	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
2.2	Айсханов Ш. «Мало-хало (дийцар). Къинхьегам малонна дуьхь-дуьхьалхIоттор. Хьанал къахьегар кхиор а, Iер-дахаран ойлайар. Литературин теори: беламе дийцаран жанр.	3	0	0	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
2.3	С. Бадуев. «Бешто» (повесть). Йукъараллин Iер-дахар а, гIиллакхаш а. Ирча кхоллам. Повестан оьдангаллин аспект. Хьарам-хьанал ца къастош хьал-бахам гулдар Iорадаккхар. Литературин теори: повестан жанр.	3	0	0	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
2.4	Мамакаев I. «Дерриге а тIамна»; «Даймехкан тIом болчохь» (стихотворенеш); «Турпалчу танкистан доьзал» (очерк). Мамакаев М. «И йоьлхуш яц»; «КIиллочунна» (стихотворенеш). Сулаев М. «ГIовтта; «Малх тоьлур бу» (стихотворенеш); Эдилов Х. «Суьрте»; «Кавказан аьрзу»; «ТIемало – хьуна» (стихотворенеш). Гадаев М. «Даймехкан лоьмашка»; «ДоттагIашка». Турпалалла. ДоттагIалла. Мамакаев I. «Кавказан латта»; «ЙоIе»; «Даге»; «Сайн кIанте» (стихотворенеш); «Нохчийн лаьмнашкахь» (поэма). Поэтан кхолларалле хь Даймехкан а, хьомечу Iаламан а васташ. Лирически турпалхочун Даймахке болу безам, цуьнан дахаран Iалашо - иза халкъе болу чIогIа безам, цунна гIуллакх дар. Йукъараллин дахарехь а, поэзин дIахIоттамехь поэтан Iалашо, «Нохчийн лаьмнашкахь» поэма йешар а, йийцаре йар а. Персонажийн синцIеналла. Къоман ламасташ лелор а, коьртачу персонажийн бохаме кхоллам. ДогцIеначу безамна а, халкъан чIиръэцаран къизачу Iадатана а йукъара контраст. «Кегийчу нехан декъазчу безаман трагизм муьлхарниг йу» бохучу хаттарна жоп лахар. Поэмехь лирически а, трагически а дерг. Стихан а, меттан а башхаллаш. Литературин теори: лирически а, эпически а поэма.	16	1	1	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/

	А. Айдамиров «КІант веллачу дийнахь» (дийцар). Сингаттамехь гІо-накъосталла дар. Іадаташ а, ламасташ а. Замано церан трансформаци йарехь бен тІеІаткъам.				
2.5	М. Сулаев. «Сай»; «Сох муха эр ду адам»; «ДоІа» (стихотворенеш), «Лаьмнаша ца диццо» (романа йукъара дакъош). 1940-1960 шерашкахь, къоман дахаран уггар халачу муьрашкахь адамийн кхолламаш. Дена а, йоьІаршна а йукъара йукъаметтигаш. Къоман ламасташ лардар а, керлачу Іадаташца даха лаар а. Товсолтан кхолламан трагизм. Романан коьртачу персонажийн кхолламашкахь сингаттаме мукъамаш. Литературин теори: романан жанр.	7	0	1	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
2.6	Хамидов І.-Хь. «Лийрбоцурш. / (стихашкахь драма). Фашистийн мехкашдІалецархошна дуьхьал къийсам латтош, Даймохк ларбан дІахІиттинчу советски салтийн турпалалла а, доьналла а. Тайп-тайпана къаьмнийн векалша йукъахь -советски салташна йукъахь долу доттагІалла. Драмин васташ кхолларан гІирсаш. Драмехь мостагІчун амат. Советски тІемалойн а, мостагІийн а васташ кхолларехь драматурган говзалла. Литературин теори: драмин жанр.	5	0	1	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
2.7	Гацаев С. «Буьйса хаза, буьйса тийна»; «БІаьсте кхечи»; «ХІай, йоІ, делхьа, собарде» (стихотворенеш). Пейзажан лирика. Адамах а, Іаламах а лаьцна поэтан ойланаш. Адаман са а, Іаламан дуьне а. Лирически турпалхочун синан хьал гойту Іаламан суьрташ. Хиламан хІора мІаьргонан хазалла гайтарехь поэтан говзалла.	3	0	0	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
2.8	Р. Супаев. «Вайнехан халкъан иллеш». Йуьхь шен кхолларехь халкъан поэзин меттиг, чоьхьарчу дуьненна а, оьздангаллин хьежамашна а бен тІеІаткъам. Литературин теори: Литературехь фольклоран ламасташ. «Буьйса йу беттасе». Буьйсанан Іаламан хазалла. Пейзажан лирика.	2	0	0	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
2.9	Талхадов Х. «Шийла дарц цІевзинчохь». Майраллех, доьналлех, нийсо лахарх, дахаре болчу безамах лаьцна. Литературин теори: эпитет, символ. «Сан ненан маттахь ас йазйо». Ненан мотт хааран а, ларбаран а ладамалла, цуьнга болу безам.	3	0	0	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/

2.10	Гайтукаева Б. «Зама», («Хьан цIийнах йара-кха со, Нохчийчоь, хьан цIийнах йара»). ТIебогIучу бохамна сагатдар а, Даймохк ларбан лаар а. Поэт а, зама а. Поэзехь шайхаллин тема. М. Айдамирова. «Лаьмнийн хIайкал» (кийсак). Диканан зуламца болу къийсам. ЦIеналла а, оьздангалла а, сутараллица а, тешнабехкаца а къийсам латторца Даймехкан болу безам.	4	0	0	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
Дерриг:		48	2	3	
Дакъа 3. Кхечу къаьмнийн литература					
3.1.	М.Ю. Лермонтов «Валерик» (поэма). ТIом а, машар а. ТIом цабезар.	2	0	0	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
Дерриг:		2	0	0	
Дакъа 4. ЖамIдаран таллар					
4.1	Сочинени	2	0	2	
4.2	Проект	2	0	2	
4.3	Талламан болх /Тестировани/	1	2	0	
4.4	Шеран стандартизированни талламан болх	1	0	0	
Дерриг:		6	2	4	
ПРОГРАММИЦА САХЬТИЙН БАРАМ		66			

ПОУРОЧНИ ПЛАНИРОВАНИ

5 КЛАСС

№ п/п	Урокан тема	Сахьтийн барам	Терахь		Электронни дешаран ресурс	Билгалдак кхар
			Планаца	Билгтал		
1.	Халкъан барта кхолларалла	1	04.09		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/	
2.	Нохчийн халкъан туьйра «Кхо ваша»	1	05.09		www. urok95/ru.	
3.	Нохчийн халкъан туьйра «Кхо ваша»	1	11.09		ps95.ru/dikdosham/	
4.	Нохчийн халкъан туьйра «Тамашийна олхазар»	1	12.09		https://desharkho.ru/	
5.	Нохчийн халкъан туьйра «Кхо ваша а, саьрмик»	1	18.09		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/	
6.	Нохчийн халкъан туьйра «Доьшуш хилла кIант»	1	19.09		www. urok95/ru.	
7.	Нохчийн халкъан туьйра «Доьшуш хилла кIант»	1	25.09		ps95.ru/dikdosham/	
8.	Нохчийн халкъан туьйра «Барзо Iахарца мохк къовсар»	1	26.09		https://desharkho.ru/	
9.	Классал арахьара дешар. Халкъан туьйра «Хьекъалдолу йоI а, кхиэлахо»	1	02.10		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/	

10.	Фольклоран кегий жанраш: кицанаш	1	03.10		www. urok95/ru.	
11.	Фольклоран кегий жанраш: хIетал-металш	1	16.10		ps95.ru/dikdosham/	
12.	**Проект «Халкъан барта кхолларалла»**	1	17.10		https://desharkho.ru/	
13.	Саидов Б. С. «Майра кIант Сулима».	1	23.10		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/	
14.	Саидов Б. С. «Майра кIант Сулима» туьйра. Туьйранан турпалхой	1	24.10		www. urok95/ru.	
15.	Саидов Б.С. «Майра кIант Сулима» туьйра. Сулимин хьуьнарш	1	30.10		ps95.ru/dikdosham/	
16.	Мусаев М. «ЦIен маьхьси» туьйра. Лоьман омра	1	31.10		https://desharkho.ru/	
17.	Мусаев М. «ЦIен маьхьси» туьйра. Бекхам	1	06.11		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/	
18.	**Сочинени «Суна дукхавезавелла туьйранан турпалхо»**	1	07.11		ps95.ru/dikdosham/	
19.	Гацаев С. «Чкъоьрдиг» туьйра. Коьрта турпалхо	1	13.11		www. urok95/ru.	
20.	Гацаев С. «Чкъоьрдиг» туьйра. Чкъоьрдиган толамаш.	1	14.11		ps95.ru/dikdosham/	
21.	Исмаилов А. «Бирдолаг». Туьйранан философин маьIна	1	27.11		https://desharkho.ru/	
22.	Классал арахьара дешар. Халкъан туьйра «Лулахой»	1	28.11		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/	
23.	Бадуев С.С. дахар, кхолларалла. «Зайнди» дийцар. Турпалхойн васташ	1	04.12		https://desharkho.ru/	
24.	Бадуев С.С. «Зайнди» дийцар. Коьрта маьIна	1	05.12		www. urok95/ru.	
25.	Мамакаев М.А. дахар, кхолларалла. «Баппа» дийцар. Ши некъахо	1	11.12		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/	

26.	Мамакаев М.А. «Баппа» дийцар. Нийсо харцонал толар.	1	12.12		ps95.ru/dikdosham/	
27.	Литературин теори: дийцаран жанр, сюжет, васт.	1	18.12		https://desharkho.ru/	
28.	**Талламан болх (тест)**	1	19.12		www. urok95/ru.	
29.	Мамакаев I.Ш. «Садаьржаш» стихотворени	1	25.12		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/	
30.	I. Мамакаевн музей (виртуальни экскурси)	1	26.12		ps95.ru/dikdosham/	
31.	Сулаев М.А. дахар, кхолларалла. «Ламанан хи» стихотворени	1	08.01		https://desharkho.ru/	
32.	Гайсултанов I.Э. дахар, кхолларалла. «Кегий йийсарш» – повестан дакъа. Ши доттагI	1	09.01		www. urok95/ru.	
33.	Гайсултанов I.Э. «Кегий йийсарш». Iалин кхоллам	1	15.01		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/	
34.	Олхазаран-КIотара Сулейманов Ахьмадан музей чу виртуальни экскурси йар	1	16.01		ps95.ru/dikdosham/	
35.	Сулейманов А.С. «Борз йу угIуш» стихотворени	1	22.01		https://desharkho.ru/	
36.	Саракаев Хь. «Баьпкан чкъуьйриг» дийцар	1	23.01		www. urok95/ru.	
37.	«Баьпкан чкъуьйриг» дийцарх лаьцна.	1	29.01		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/	
38.	**Проект «XX-чу бIешеран тоьлла йаздархо»**	1	30.01		ps95.ru/dikdosham/	
39.	Окуев Ш. «Лаьмнашкахь суьйре» стихотворени. Литературин теори: пейзаж, эпитет, аллитераци (гайтар кхиор)	1	05.02		https://desharkho.ru/	
40.	Классал арахьара дешар. Сулаев М. «ТIехтохар»	1	06.02		www. urok95/ru.	
41.	Ахмадов I. «Къонахалла» (дийцар)	1	12.02		http://ps95.ru/nohchi	

					yn-tezaurus/	
42.	Ахмадов I. «Къонахалла» (дийцар). Кхиазхочун амал дIахIоттар, ша шена тIехь толам	1	13.02		ps95.ru/dikdosham/	
43.	Дийцар, суртхIоттор, ойлайар	1	26.02		https://desharkho.ru/	
44.	Арсанукаев Ш. «Баьпкан йуьхк» стихотворени	1	27.02		www. urok95/ru.	
45.	Кагерманов Д. «ДоттагIалла» (дийцар)	1	04.03		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/	
46.	Кагерманов Д. «ДоттагIалла» (дийцар)	1	05.03		ps95.ru/dikdosham/	
47.	Сатуев Хь. «Лаьмнийн къоналла» стихотворени	1	11.03		https://desharkho.ru/	
48.	Махмаев Ж. «Буьйсанна гIулчаш» (дийцар). Беран синдуьне	1	12.03		www. urok95/ru.	
49.	Махмаев Ж. «Буьйсанна гIулчаш» (дийцар)	1	18.03		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/	
50.	Амаев В.-Хь. «Малх чубаре хьоьжура иза» (дийцар)	1	19.03		ps95.ru/dikdosham/	
51.	Амаев В.-Хь. «Малх чубаре хьоьжура иза» (дийцар). Беран чоьхьарчу дуьненан гайтаран говзалла	1	25.03		https://desharkho.ru/	
52.	Дикаев М. «БIаьстенан аматаш» стихотворени. Iаламан хазалла	1	26.03		www. urok95/ru.	
53.	Исбаьхьалла. Эстетика а, этика а	1	01.04		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/	
54.	Литературин теори: дустар, эпитеташ, метафораш, пейзаж	1	02.04		ps95.ru/dikdosham/	
55.	**Сочинени «Мила хила лаьа суна»**	1	15.04		https://desharkho.ru/	
56.	Ахмадов М. «Ушурма волчохь, хьошалгIахь» (дийцар)	1	16.04		www. urok95/ru.	

57.	Ахмадов М. «Ушурма волчохь, хьошалгIахь» (дийцар)	1	22.04		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/	
58.	Берийн журнал «СтелаIад»: журналан специфика, жанраш, рубрика, текстaшца болх бар	1	23.04		ps95.ru/dikdosham/	
59.	Рашидов Ш. «Нана-Нохчийчоь» стихотворени	1	29.04		www. urok95/ru.	
60.	Бексултанов М. «Ца кхетта хестор» (дийцар)	1	30.04		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/	
61.	Хатуев I-Хь. «Аьрзунан илли» стихотворени	1	06.05		https://desharkho.ru/	
62.	Хатуев I.-Хь. «Нохчийн мотт» стихотворени	1	07.05		ps95.ru/dikdosham/	
63.	Мусаев С.М. «Хьайбанан чам» (дийцар)	1	13.05		https://desharkho.ru/	
64.	Мусаев С.М. «Хьайбанан чам» (дийцар)	1	14.05		www. urok95/ru.	
65.	Классал арахьара дешар. Бадуев С. «Кемсаш».	1	20.05		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/	
66.	**Шеран талламан болх (тест)**	1	21.05		ps95.ru/dikdosham/	
67.	М. Лермантов «Кавказ» (гойинарг Сулаев М.)	1	27.05		www. urok95/ru.	
68.	М. Лермантов «Кавказ» (гойинарг Сулаев М.). ЖамIдаран урок	1	28.05		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/	
ПРОГРАММИЦА САХЬТИЙН БАРАМ		68				

ПОУРОЧНИ ПЛАНИРОВАНИ

6 КЛАСС

№ п/п	Урокан тема	Сахьтийн барам	Терахь					Электронни дешаран ресурс	Билгалдаккхар
			Планаца	Билггал					
				6 а	6 б	6 в	6 г		
1.	«Наьрт-аьрстхойн паччахь Науразе»	1	04.09					http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/	
2.	«Ницкъ болу Солса»	1	05.09					ps95.ru/dikdosham/	
3.	«Гермачигара наьрташ»	1	11.09					https://desharkho.ru/	
4.	«Наьрт-аьрстхой кхерор»	1	12.09					http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/	
5.	Турпала меттигех лаьцна дийцарш (йурт, лам, дукъ)	1	18.09					ps95.ru/dikdosham/	
6.	Наьрт-аьрстхойх лаьцна дийцарш	1	19.09					https://desharkho.ru/	
7.	Литературин теори: наьртийн эпос, гипербола, дустар, синедерзор, йухааларш	1	25.09					http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/	
8.	**Проект «Нохчийн халкъан эпосехь наьрт-аьрстхойх лаьцна долу дийцарш»**	1	26.09					ps95.ru/dikdosham/	
9.	Гайсултанов І. «Нийса кхиэл»	1	02.10					https://desharkho.ru/	

10.	Гайсултанов I. «Барзо амалш ца хуьйцу» (басня)	1	03.10					http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/	
11.	Сатуев Хь. «Ломмий, цхьогаллий» (басня)	1	16.10					ps95.ru/dikdosham/	
12.	I. Гайсултановн, Х. Сатуевн, И. Крыловн баснех лаьцна. Мораль. Аллегори.	1	17.10					https://desharkho.ru/	
13.	Классал арахьара дешар. Сатуев Хь. «Дуьме ца кхаьчна циц иг»	1	23.10					ps95.ru/dikdosham/	
14.	Ошаев Х. «Чайра» (дийцар)	1	24.10					https://desharkho.ru/	
15.	Ошаев Х. «Чайра». Шен Даймахках, ден кхерчах къастийнчу турпалхочун синхаамаш	1	30.10					http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/	
16.	**Сочинени «XIун хир ду хьол хьоме, Даймохк»**	1	31.10					http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/	
17.	Мамакаев I. «Дагалецамаш». Поэтан Iаламе болу безам	1	06.11					ps95.ru/dikdosham/	
18.	Литературин теори: поэмин жанр, автобиографин говзар	1	07.11					https://desharkho.ru/	
19.	Сулаев М.«КIанте» (стихотворени)	1	13.11					http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/	
20.	Классал арахьара дешар. Саидов Б. «Ненан мотт»	1	14.11					ps95.ru/dikdosham/	
21.	Сайдуллаев Х. «Ненан бIаьрхиш» (поэма)	1	27.11					https://desharkho.ru/	
22.	Сайдуллаев Х. «Ненан бIаьрхиш». Даймохк ларбар – стеган деза декхар	1	28.11					http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/	
23.	Сайдуллаев Х. «Ненан бIаьрхиш». Сийн а, оьшучун а	1	04.12					ps95.ru/dikdosham/	

	проблема йеллар. КІентан а, ненан а доьналла								
24.	Эдилов Х. «Ненан безам» (стихотворени)	1	05.12					https://desharkho.ru/	
25.	Эдилов Х. «Ненан безам». Дахаре, Іаламе, нене болу поэтан безам	1	11.12					http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/	
26.	Саракаев Хь. «Ирсе бІаьрхиш» (дийцар)	1	12.12					ps95.ru/dikdosham/	
27.	Саракаев Хь. «Ирсе бІаьрхиш». Ненан безаман ницкъ сийлахь хилар тІечІагІдар	1	18.12					https://desharkho.ru/	
28.	Классал арахьара дешар. Шамсудинов Б. «Жималлин суьйренаш»	1	19.12					http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/	
29.	**Проект «Нохчийн йаздархойн говзаршкахь ненан васт»**	1	25.12					https://desharkho.ru/	
30	Джунаидов А. «Белхи» (дийцар)	1	26.12					https://desharkho.ru/	
31	Айдамиров А. «Вина мохк»	1	08.01					http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/	
32	Айдамиров А. «Вина мохк». Шен Даймахках воккхаверан синхаам кхиор	1	09.01					ps95.ru/dikdosham/	
33.	Литературин теори: эпитет, метафора, инверси	1	15.01					http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/	
34.	Классал арахьара дешар. Дикаев М. «Сан Даймохк»	1	16.01					ps95.ru/dikdosham/	
35.	Ахматова Р. «Ма хала ду цунах кхета» (стихотворени)	1	22.01					https://desharkho.ru/	
36.	Ахматова Р. «Ма хала ду цунах кхета». Іаламах самукъадалар	1	23.01					http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/	
37.	Ахматова Р. «Ма хала ду цунах кхета». Шен дай баьхначу	1	29.01					ps95.ru/dikdosham/	

	латтах воккхаверан синхаам кхиор								
38.	**Талламан болх. Тестировани**	1	30.01					ps95.ru/dikdosham/	
39.	Арсанукаев Ш. «Мохкбегор» (стихотворени)	1	05.02					https://desharkho.ru/	
40.	Арсанукаев Ш. «Мохкбегор». Шен махкахь бохам хиллачарна лирически турпалхо гІоьнна ван кийча хилар	1	06.02					http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/	
41.	Окуев Ш. «БІаьсте» (стихотворени)	1	12.02					ps95.ru/dikdosham/	
42.	Окуев Ш. «БІаьсте». Даймехкан суьрташ. Даймахкаца боьзна поэтан синхаамаш	1	13.02					https://desharkho.ru/	
43.	Литературин теори: синедерзор, инверси	1	26.02					http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/	
44.	Кибиев М. «Меттан сий» (стихотворени)	1	27.02					ps95.ru/dikdosham/	
45.	Кибиев М. «Меттан сий». Ненан меттан маьІна. Меттан ницкъ а, сий а. Ненан маттах воккхавер кхиор	1	04.03					https://desharkho.ru/	
46.	Дикаев М. «Сан бахам» (стихотворени)	1	05.03					http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/	
47.	Литературин теори: метафора, исбаьхьа гайтаран гІирсаш	1	11.03					ps95.ru/dikdosham/	
48.	Рашидов Ш. «Ломара цІе» (стихотворени)	1	12.03					https://desharkho.ru/	
49.	Мамакаев Э. «ХІорд» (стихотворени)	1	18.03					http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/	
50.	Мамакаев Э. «ХІорд». Стихотворенин философин маьІна	1	19.03					ps95.ru/dikdosham/	
51.	«К морю» стихотвореница Э. Мамакаевн стихотворени	1	25.03					https://desharkho.ru/	

	йустар								
52.	Махмаев Ж. «Іаьржачу баьпкан йуьхк»	1	26.03					http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/	
53	**Сочинени «Тхуна ца оьшу тІом, самах йа гІенах»**	1	01.04					ps95.ru/dikdosham/	
54.	Дакаев С. «ТІамах ловзар» (стихотворени)	1	02.04					https://desharkho.ru/	
55.	Бексултанов М. «Некълацар» (дийцар)	1	15.04					http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/	
56.	Бексултанов М. «Некълацар». ТІекхуьучу чкъуро ламасташ дІатасар	1	16.04					ps95.ru/dikdosham/	
57.	Бексултанов М. «Некълацар». Баккхийчеран а, къоначеран а синъэкамалла	1	22.04					https://desharkho.ru/	
58.	Ахмадов М. «Телефон» (дийцар)	1	23.04					http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/	
59.	Ахмадов М. «Телефон». Берийн а, баккхийчеран а йукъаметтигаллин проблема	1	29.04					ps95.ru/dikdosham/	
60.	Мусаев С. «Даймахке боьду некъ» (дийцар)	1	30.04					https://desharkho.ru/	
61.	Мусаев С. «Даймахке боьду некъ». Генарчу махкахь а шен орамаш бицбала йиш цахилар	1	06.05					http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/	
62.	Мусаев С. «Даймахке боьду некъ».Нехан мохк берийн бІаьргашца	1	07.05					ps95.ru/dikdosham/	
63.	Мусаев С. «Даймахке боьду некъ». Тайп-тайпана къаьмнийн ламасташ дустар. Культурни диалог	1	13.05					https://desharkho.ru/	

64	Курумова С. «Шовданехь» (дийцар)	1	14.05					http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/	
65.	Курумова С. «Шовданехь». КІантана а, жІаьлина а йукъахь долу доттагІалла, тешам	1	20.05					ps95.ru/dikdosham/	
66.	**Шеран талламан болх. (Тест)**	1	21.05					https://desharkho.ru/	
67.	Важа Пшавела. «Хьозалдиг» (дийцар)	1	27.05					ps95.ru/dikdosham/	
68.	Важа Пшавела. «Хьозалдиг» (дийцар)	1	28.05					https://desharkho.ru/	
ПРОГРАММИЦА САХЬТИЙН БАРАМ		68							

ПОУРОЧНИ ПЛАНИРОВАНИ

7 КЛАСС

№ п/п	Урокан тема	Сахьтийн барам	Терахь			Электронни дешаран ресурс	Билгалдакхар
			Планаца	Билггал			
				7 а	7 б		
1.	«Дади-йурт». «Нохчийн шира илли»	1	04.09			https://desharkho.ru/	
2.	«Сай» (халкъан илли)	1	05.09			https://ps95.ru/dikdosham/ru/	
3.	Турпала йурт ларйарх а, халкъан бIаьхойх а лаьцна турпалаллин илли	1	11.09			http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/	
4.	Литературин теори: исторически эшар, лирически эшар, синедерзор	1	12.09			https://desharkho.ru/	
5.	Мамакаев «Даймехкан косташ» (стихотворени)	1	18.09			http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/	
6.	Мамакаев «Даймехкан косташ». ТIекхуьучу тIаьхьенна весет	1	19.09			https://desharkho.ru/	
7.	ТIехьа-Мартана М. Мамакаевн цIийнан музей чу виртуальни экскурси йар	1	25.09			https://ps95.ru/dikdosham/ru/	
8.	**Проект «М. Мамакаевн кхолларалла»**	1	26.09			http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/	
9.	Саидов Б. «Вина йурт» «Деган аз» (стихотворени)	1	02.10			https://desharkho.ru/	

10.	Б. Саидовн поэзехь граждански мукъамаш. Даймахкана сатийсаран мукъамаш дІакховдор	1	03.10			https://ps95.ru/dikdosham/ru/	
11.	Ошаев Х. «Иччархо Абухьаьжа Идрисов» (очерк)	1	16.10			http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/	
12.	Ошаев Х. «Иччархо Абухьаьжа Идрисов». Сийлахь Даймехкан тІеман турпалхочун дагалецамаш а, бІаьхаллин хьуьнарш а.	1	17.10			https://desharkho.ru/	
13.	Классал арахьара дешар. Шайхиев І. «Куйнах дош»	1	23.10			https://ps95.ru/dikdosham/ru/	
14.	Мамакаев І. «Берзан бекхам» (стихотворени)	1	24.10			http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/	
15.	Мамакаев І. «Берзан бекхам». Нана-берзан сахьийзар а, адамийн къизаллина бекхам бар а	1	30.10			https://desharkho.ru/	
16.	**Сочинени «Къинхетаме стаг»**	1	31.10			https://ps95.ru/dikdosham/ru/	
17.	Сулейманов А. «Шуьнехь дош» (стихотворени)	1	06.11			http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/	
18.	Сулейманов А. «Шуьнехь дош». Стихотворенехь ойла айъаран мукъамаш. Нехан дуьхьа шен са дІадала кийча волчу лирически турпалхочун васт.	1	07.11			https://desharkho.ru/	
19.	Сулейманов А. «Шуьнехь дош». Стихотворенин аллегорически маьІна	1	13.11			https://ps95.ru/dikdosham/ru/	
20.	Классал арахьара дешар. Дикаев М. «Стеган цІе»	1	14.11			http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/	
21.	Литературин теори: тропаш, олицетворени, аллегори, метафора	1	27.11			https://desharkho.ru/	

22.	Гайсултанов I. «Болат-гIала йожар» (йацйина).	1	28.11			https://desharkho.ru/	
23.	Гайсултанов I. «Болат-гIала йожар». Ширачу заманахь ламанхойн луьра дахар гайтар	1	04.12			https://ps95.ru/dikdosham/ru/	
24.	Гайсултанов I. «Болат-гIала йожар». Зуламхошца а, мохкдIалецархошца а халкъо латтийна къийсам	1	05.12			http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/	
25.	Гайсултанов I. «Болат-гIала йожар». Халкъийн цхьаалла-вайн ницкъ. Кхечу къаьмнашца нохчаша гергарло латтадар	1	11.12			https://desharkho.ru/	
26.	Историн уьйр. Литературин теори: историн повестан жанр	1	12.12			https://desharkho.ru/	
27.	Классал арахьара дешар. Гайсултанов I. «Алдара имам Ушурма»	1	18.12			https://ps95.ru/dikdosham/ru/	
28.	**Проект «Нохчийн литературехь Даймехкан тема»**	1	19.12			http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/	
29.	Айдамиров А. «МухIажарш» («Йеха буьйсанаш» романа йукъара кийсак)	1	25.12			https://desharkho.ru/	
30	Айдамиров А. «МухIажарш» кийсакан йешар а, йийцаре йар а	1	26.12			https://ps95.ru/dikdosham/ru/	
31	Айдамиров А. «МухIажарш». Нохчийн литературехь Даймехкан тема. Даймохк дарбане хиларан тешам	1	08.01			http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/	
32	Айдамиров А. «МухIажарш». XIX бIешарахь нохчийн халкъ Хонкара дIакхалхар	1	09.01			https://ps95.ru/dikdosham/ru/	
33.	Литературин теори: литературин турпалхо а, символ а	1	15.01			https://desharkho.ru/	
34.	Классал арахьара дешар. Айдамиров А. «Кхолламан цхьа де»	1	16.01			https://ps95.ru/dikdosham/ru/	

35.	**Талламан болх. Тестировани**	1	22.01			http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/	
36.	Арсанукаев Ш. «Ийманах дузийта дегнаш»	1	23.01			http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/	
37.	Арсанукаев Ш. «Ийманах дузийта дегнаш». Дог цIандаран некъа воккху/йоккху доIанан синан ницкъ	1	29.01			https://desharkho.ru/	
38.	Кибиев М. «Дош» (стихотворени), «Зов» (басня)	1	30.01			https://ps95.ru/dikdosham/ru/	
39.	Баснин мораль. ХIиллано эшийна моттаргIа	1	05.02			http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/	
40.	Нунуев С.-Хь. «Юнус» (дийцар)	1	06.02			https://desharkho.ru/	
41.	Джунаидов А. «ХIоьънаш» (дийцар)	1	12.02			https://ps95.ru/dikdosham/ru/	
42.	Джунаидов А. «ХIоьънаш». Нохчийн эвланан Iер-дахар гайтар	1	13.02			http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/	
43.	Литературин теори: символ, композици	1	26.02			https://desharkho.ru/	
44.	С. Гацаев. «Дарц» (стихотворени). Поэтан поэзехь адам а, Iалам а	1	27.02			https://ps95.ru/dikdosham/ru/	
45.	Пушкинан поэзера дарцаца С. Гацаевн дорцан васт дустар	1	04.03			http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/	
46.	Кусаев I. «Амалехь диканиг» (стихотворени)	1	05.03			https://desharkho.ru/	
47.	Рашидов Ш. «Ден весет» (поэма). Исбаьхьа кхоьллинарг а, биографически мукъамаш а	1	11.03			https://ps95.ru/dikdosham/ru/	

48.	Литературин теори: автобиографин поэма	1	12.03			http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/	
49.	М. Дикаев. «Нохчо ву со» (стихотворени)	1	18.03			https://desharkho.ru/	
50.	С. Дакаев. «Куйно хотту»	1	19.03			https://ps95.ru/dikdosham/ru/	
51.	А. Шайхиев. «ЧIагIо» (баллада)	1	25.03			http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/	
52.	Литературин теори: балладин жанр	1	26.03			https://desharkho.ru/	
53	**Сочинени «Къонахчун васт»**	1	01.04			https://ps95.ru/dikdosham/ru/	
54.	А. Бисултанов. «Хьайбахахь йазйина байташ» (стихотворени)	1	02.04			http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/	
55.	А. Бисултанов. «Хьайбахахь йазйина байташ». Даймахка цIабоьрзучеран ойланаш а, сатийсамаш а	1	15.04			https://desharkho.ru/	
56.	Амаев В-Хь. «Генарчу денойн туьйра» (дийцар)	1	16.04			https://ps95.ru/dikdosham/ru/	
57.	Амаев В-Хь. «Генарчу денойн туьйра». Дайн ламасташна тешаме хилар	1	22.04			http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/	
58.	Амаев В-Хь. «Генарчу денойн туьйра». Декхарна тешаме хилар	1	23.04			https://desharkho.ru/	
59.	Бексултанов М. «Генара а, гергара а денош» (дийцар)	1	29.04			https://ps95.ru/dikdosham/ru/	
60.	С. Курумова. «Дохк» (кийсак)	1	30.04			http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/	

61.	Литературин теори: пейзаж гайтаран исбаьхьаллин гІирсаш	1	06.05			https://desharkho.ru/	
62.	Окуев Ш. «Сан хьоме Нохчийчоь»	1	07.05			https://ps95.ru/dikdosham/ru/	
63.	Окуев Ш. «Сан хьоме Нохчийчоь». Даймахке безам. Патриотизман синхаам	1	13.05			http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/	
64	Ахмадов М. «Кхаа вешех туьйра» (дийцар)	1	14.05			https://desharkho.ru/	
65.	Ахмадов М. «Кхаа вешех туьйра». Тешамах, декхарх лаьцна дийцар	1	20.05			https://ps95.ru/dikdosham/ru/	
66.	**Шеран талламан болх. (Тест)**	1	21.05			http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/	
67.	Пушкин А. С. «Іаьнан Іуьйре» (А. Сулеймановс гочйинарг)	1	27.05			https://desharkho.ru/	
68.	Альфонс Доде «ТІаьххьарлера урок» (дийцар)	1	28.05			https://ps95.ru/dikdosham/ru/	
ПРОГРАММИЦА САХЬТИЙН БАРАМ		68					

ПОУРОЧНИ ПЛАНИРОВАНИ

8 КЛАСС

№ п/п	Урокан тема	Сахьтийн барам	Терахь		Электронни дешаран ресурс	Билгалдаккхар
			Планаца	Билггал		
1.	«Таймин Биболатан илли»	1	04.09		ps95.ru/dikdosham/	
2.	«Таймин Биболатан илли». Халкъан турпалаллин иллеш кхолладаларан истори	1	05.09		www. desharkho.ru	
3.	«Эвтархойн Ахьмадах илли»	1	11.09		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/	
4.	«Эвтархойн Ахьмадах илли». Иллин чулацам, композици, исбаьхьаллин башхаллаш	1	12.09		ps95.ru/dikdosham/	
5.	Бадуев С.С. дахаран а, кхолларалин а некъ	1	18.09		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/	
6.	Бадуев С.С. «Олдам» дийцаран коьрта турпалхой	1	19.09		ps95.ru/dikdosham/	
7.	Бадуев С.С. «Олдам» дийцар. Олдаман сингаттам	1	25.09		www. desharkho.ru	
8.	Бадуев С.С. «Олдам» дийцар. Дийцаран идейн чулацам белларехь цуьнан маьІна	1	26.09		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/	
9.	Мамакаев М.А. дахаран а, кхолларалин а некъ	1	02.10		ps95.ru/dikdosham/	

10.	Мамакаев М.А. «Лаьмнийн дийцар» стихотворени	1	03.10		www. desharkho.ru	
11.	Мамакаев М.А. «Пондар» стихотворени	1	16.10		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/	
12.	**Сочинени «Даймахке безам»**	1	17.10		ps95.ru/dikdosham/	
13.	Сулаев М.А. дахар, кхолларалла. «Ца вевза доттагI» стихотворени	1	23.10		ps95.ru/dikdosham/	
14.	Сулаев М.А. дахар, кхолларалла. «Органан йистехь» стихотворени	1	24.10		www. desharkho.ru	
15.	Классал арахьара дешар. Мамакаев М. «Пондар»	1	30.10		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/	
16.	Сулейманов А. С. дахаран а, кхолларалин а некъ. «Дог дохден цIе» стихотворени	1	31.10		ps95.ru/dikdosham/	
17.	Сулейманов А.С. «Дахаран генаш» поэма. Весет	1	06.11		www. desharkho.ru	
18.	Сулейманов А.С. «Дахаран генаш» поэма. Весет	1	07.11		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/	
19.	**Проект «Нохчийчоь – дай баьхна латта»**	1	13.11		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/	
20.	Шайхиев I.Х. дахаран а, кхолларалин а некъ. «Дарцан буса» поэма. Ден хьехар	1	14.11		www. desharkho.ru	
21.	Шайхиев I.Х. «Дарцан буса» поэма. Бакъволу доттагI	1	27.11		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/	
22.	Арсанукаев Ш.А. дахаран а, кхолларалин а некъ	1	28.11		ps95.ru/dikdosham/	
23.	Арсанукаев Ш.А. «Тимуран тур» поэма. Тимуран бIо	1	04.12		www. desharkho.ru	
24.	Арсанукаев Ш.А. «Тимуран тур» поэма. Айтамиран илли	1	05.12		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/	

25.	Арсанукаев Ш.А. «Тимуран тур» поэма. Ламанхойн васташ	1	11.12		ps95.ru/dikdosham/	
26.	Хамидов I-Хь.Х. дахар, кхолларалла	1	12.12		www. desharkho.ru	
27.	Хамидов I-Хь.Х. «ДIа-коч, схьа-коч» дийцар. Хьаша ларар	1	18.12		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/	
28.	Хамидов I-Хь.Х. «ДIа-коч, схьа-коч» дийцар. Хьаша ларар	1	19.12		ps95.ru/dikdosham/	
29.	Литературин теори: юмор, сатира	1	25.12		www. desharkho.ru	
30.	Классал арахьара дешар. Рашидов Ш. «Дика-вон» легенда	1	26.12		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/	
31.	Ясаев М.Д. дахар, кхолларалла. «Хьоме йурт» повесть. Хийрачу махкахь	1	08.01		ps95.ru/dikdosham/	
32.	Ясаев М.Д. «Хьоме йурт». Вежарийн къинхетам	1	09.01		www. desharkho.ru	
33.	Ясаев М.Д. «Хьоме йурт». Джанхотан васт	1	15.01		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/	
34.	Ясаев М.Д. «Хьоме йурт» повестан чулацам планаца бийцаре бар	1	16.01		ps95.ru/dikdosham/	
35.	**Сочинени «Сан дай баьхна йурт»**	1	22.01		ps95.ru/dikdosham/	
36.	Яшуркаев С.С. дахар, кхолларалла	1	23.01		www. desharkho.ru	
37.	Яшуркаев С.С. «МаьркIаж-бодан тIехь кIайн хьоькх». Мадас арабаькхина некъ	1	29.01		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/	
38.	Яшуркаев С.С. «МаьркIаж-бодан тIехь кIайн хьоькх». Воккхачу стеган хьехам	1	30.01		ps95.ru/dikdosham/	
39.	Яшуркаев С.С. «МаьркIаж-бодан тIехь кIайн хьоькх». Жовзанан васт	1	05.02		www. desharkho.ru	
40.	Яшуркаев С.С. «МаьркIаж-бодан тIехь кIайн хьоькх». Символах кхетам балар	1	06.02		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/	

41.	**Талламан болх (тестировани)**	1	12.02		www. desharkho.ru	
42.	Абдулаев Л.Ш. дахар, кхолларалла	1	13.02		ps95.ru/dikdosham/	
43.	Абдулаев Л.Ш. «Маьлхан каш» поэма. Коьрта турпалхо	1	26.02		www. desharkho.ru	
44.	Абдулаев Л.Ш. «Маьлхан каш» поэма. Пхьеро бина сацам	1	27.02		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/	
45.	Абдулаев Л.Ш. «Маьлхан каш» поэма. Поэмехь ширачу заманан дахар гайтар	1	04.03		ps95.ru/dikdosham/	
46.	Классал арахьара дешар. Гацаев С. «Чурт»	1	05.03		www. desharkho.ru	
47.	Бексултанов М.Э. дахаран а, кхолларалин а некъ	1	11.03		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/	
48.	Бексултанов М.Э. «Дика ду хьо волуш»	1	12.03		ps95.ru/dikdosham/	
49.	Бексултанов М.Э. «Дари» дийцаран турпалхой	1	18.03		www. desharkho.ru	
50.	Бексултанов М.Э. «Дари» дийцар. Артуран дехар	1	19.03		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/	
51.	Бисултанов А.Д. дахаран а, кхолларалин а некъ. «ДегІаста» стихотворени. Нохчийн къоман синмехаллаш	1	25.03		ps95.ru/dikdosham/	
52.	Бисултанов А.Д. «Халкъан илланчина» стихотворенин маьІна	1	26.03		www. desharkho.ru	
53.	Гацаев С.А. дахар, кхолларалла. «Кавказ» стихотворени. Іаламан сурт	1	01.04		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/	
54.	Гацаев С.А. «БІаьстенца къамел» стихотворени. БІаьстенан хазалла	1	02.04		ps95.ru/dikdosham/	
55.	Хасбулатов Я.І. дахар, кхолларалла. «Дош» стихотворени	1	15.04		www. desharkho.ru	
56.	Хасбулатов Я.І. «Стаг хила ваьллехь хьо ара…» стихотворени	1	16.04		ps95.ru/dikdosham/	

57.	**Проект «Воккхачо бохург динарг дохко вер вац»**	1	22.04		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/	
58.	Ахмадов М.М. дахаран а, кхолларалин а некъ. «Лаьтта тIехь лаьмнаш а хIиттош» повесть. ИбрахIим-хьаьжа	1	23.04		ps95.ru/dikdosham/	
59.	Ахмадов М.М. «Лаьтта тIехь лаьмнаш а хIиттош» повесть. Хьаша ларар. ТIом	1	29.04		www. desharkho.ru	
60.	Ахмадов М.М. «Лаьтта тIехь лаьмнаш а хIиттош» повесть. Данин бIаьхаллин хьуьнарш. Повестан турпалхойн васташ	1	30.04		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/	
61.	Сатуев Хь.Д. дахар, кхолларалла. «Нашхахь» поэма. ДIатесна йурт	1	06.05		ps95.ru/dikdosham/	
62.	Сатуев Хь.Д. «Нашхахь» поэмин маьIна	1	07.05		www. desharkho.ru	
63.	Сатуев Хь.Д. «Нашхахь» поэмин а, Умхаев Хь.С. «Нашха» стихотворенин а исбаьхьаллин башхаллаш	1	13.05		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/	
64.	Классал арахьара дешар. Ахмадов М. «БочIа»	1	14.05		ps95.ru/dikdosham/	
65.	**Шеран талламан болх (тестировани)**	1	20.05		www. desharkho.ru	
66.	Ладо Авалиани дахар, кхолларалла	1	21.05		ps95.ru/dikdosham/	
67.	Ладо Авалиани «Хьаькхна буц» дийцар	1	27.05		www. desharkho.ru	
68.	Ладо Авалиани «Хьаькхна буц» дийцар. ЖамI дар	1	28.05		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/	
ПРОГРАММИЦА САХЬТИЙН БАРАМ		68				

ПОУРОЧНИ ПЛАНИРОВАНИ

9 КЛАСС

№ п/п	Урокан тема	Сахьтийн барам	Терахь					Электронни дешаран ресурс	Билгалдаккхар
			Планаца	Билггал					
				9 а	9 б	9 в	9 г		
1.	Нохчийн халкъан барта кхолларалла а, цуьнан жанраш а.	1	04.09					https://desharkho.ru/	
2.	Турпалаллин иллеш. «Теркаца хьала-охьа вехаш хиллачу Эла Мусостан, Адин Сурхон илли»	1	05.09					https://desharkho.ru/	
3.	«Аьккхийн Жанхотан илли»	1	11.09					https://ps95.ru/dikdosham/ru/	
4.	«Аьккхийн Жанхотан илли»	1	12.09					https://desharkho.ru/	
5.	«Таркхойн кIентан, Жерочун кIентан, Жумин Акхтулин илли»	1	18.09					https://ps95.ru/dikdosham/ru/	
6.	Туьйранаш, шира дийцарш, аларш	1	19.09					http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/	
7.	Туьйранаш «Чинг1аз», «Алхаст а, Маьлха-Аьзни а».	1	25.09					https://ps95.ru/dikdosham/ru/	
8.	Шира дийцарш «Къиза Іадат», «Шатойн Аьстамар», «Исмайлин Дуда»	1	26.09					https://desharkho.ru/	

9.	Кицанаш, хIетал-металш.	1	02.10					https://desharkho.ru/	
10.	Назма. Динан поэзин жанр (жанрашка хьажар)	1	03.10					https://ps95.ru/dikdosham/ru/	
11.	**Проект «Халкъан илланчаш»**	1	16.10					https://ps95.ru/dikdosham/ru/	
12.	I. Дудаевн, М. Сальмурзаевн кхолларалла	1	17.10					http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/	
13.	I. Нажаевн, Ш. Айсхановн кхолларалла	1	23.10					https://desharkho.ru/	
14.	Ш. Айсханов «Мало-хало» (дийцар)	1	24.10					https://ps95.ru/dikdosham/ru/	
15.	Хьанал къахьегар кхиор а, Iер-дахаран ойлайар	1	30.10					https://desharkho.ru/	
16.	Литературин теори: беламе дийцаран жанр	1	31.10					https://ps95.ru/dikdosham/ru/	
17.	**Сочинени-ойлайар «Тешаман мехалла»**	1	06.11					https://desharkho.ru/	
18.	С. Бадуев дахаран, кхолларалин некъ	1	07.11					https://desharkho.ru/	
19.	С. Бадуев «Бешто» (повесть)	1	13.11					http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/	
20.	С. Бадуев «Бешто» (повесть)	1	14.11					https://desharkho.ru/	
21.	Литературин теори: повестан жанр	1	27.11					http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/	

22.	I. Мамакаев «Дерриг а тIамна», «Даймехкан тIом болчохь» стихотворенеш	1	28.11					https://desharkho.ru/	
23.	I. Мамакаев «Турпалчу танкистан доьзал» очерк	1	04.12					https://ps95.ru/dikdosham/ru/	
24.	М. Мамакаев «И йоьлхуш йац», «КIиллочунна» стихотворенеш	1	05.12					http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/	
25.	М. Сулаев «ГIовтта», «Малх тоьлур бу» стихотворенеш	1	11.12					https://desharkho.ru/	
26.	Х. Эдилов «Суьрте», «Кавказан аьрзу» стихотворенеш	1	12.12					https://ps95.ru/dikdosham/ru/	
27.	Х. Эдилов «ТIемало – хьуна» стихотворени	1	18.12					http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/	
28.	Гадаев М. «Даймехкан лоьмашка», «ДоттагIашка» стихотворенеш	1	19.12					https://ps95.ru/dikdosham/ru/	
29.	А. Айдамиров «КIант веллачу дийнахь» (дийцар).	1	25.12					https://desharkho.ru/	
30.	**Талламан болх. (Тестировани)**	1	26.12					https://desharkho.ru/	
31.	I. Мамакаев «Кавказан латта», «ЙоIе» стихотворенеш	1	08.01					http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/	
32.	I. Мамакаев «Даге» стихотворени	1	09.01					https://desharkho.ru/	
33.	I. Мамакаев «Сайн кIанте» стихотворени	1	15.01					https://ps95.ru/dikdosham/ru/	
34.	I. Мамакаевн поэма «Нохчийн лаьмнашкахь». Поэма йешар а, йийцаре йар а	1	16.01					http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/	

35.	I. Мамакаевн поэма «Нохчийн лаьмнашкахь». Персонажийн синцIеналла	1	22.01					https://ps95.ru/dikdosham/ru/	
36.	I. Мамакаевн поэма «Нохчийн лаьмнашкахь». Поэмехь лирически а, трагически а дерг	1	23.01					http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/	
37.	Литературин теори: лирически а, эпически а поэма	1	29.01					https://desharkho.ru/	
38.	**Сочинени-ойлайар «Къинхетаме стаг»**	1	30.01					https://desharkho.ru/	
39.	М. Сулаев «Сай» стихотворенеш	1	05.02					https://ps95.ru/dikdosham/ru/	
40.	М. Сулаев «Сох муха эр ду адам» стихотворени	1	06.02					http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/	
41.	М. Сулаев «ДоIа» стихотворени	1	12.02					https://desharkho.ru/	
42.	М. Сулаев «Лаьмнаша ца диццо» (кортош). Дена а, доьзална а йукъара йукъаметтигаш	1	13.02					https://ps95.ru/dikdosham/ru/	
43.	М. Сулаев «Лаьмнаша ца диццо» Тавсолтин кхолламан трагизм	1	26.02					https://ps95.ru/dikdosham/ru/	
44.	М. Сулаевн роман «Лаьмнаша ца диццо» романехь кегийрхойн васташ	1	27.02					https://ps95.ru/dikdosham/ru/	
45.	Литературин теори: романан жанр	1	04.03					http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/	
46.	I.-Хь. Хамидовн дахаран кхолларалин некъ	1	05.03					https://ps95.ru/dikdosham/ru/	
47.	I.-Хь. Хамидов «Лийрбоцурш» стихашкахь драма. Советски салтийн турпалалла а, доьналла а	1	11.03					http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/	

48.	I.-Хь. Хамидов «Лийрбоцурш» Драмин васташ кхолларан гIирсаш	1	12.03					https://desharkho.ru/	
49.	I.-Хь. Хамидов «Лийрбоцурш» Драмехь мостагIчун амат	1	18.03					https://desharkho.ru/	
50.	Литературин теори: драмин жанр	1	19.03					https://ps95.ru/dikdosham/ru/	
51.	**Проект «Даймехкан сийлахь кIентий»**	1	25.03					http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/	
52.	С. Гацаев «Буьйса хаза, буьйса тийна», «БIаьсте кхечи»	1	26.03					https://desharkho.ru/	
53.	С. Гацаев «ХIай, йоI, делхьа, собар де»	1	01.04					https://ps95.ru/dikdosham/ru/	
54.	Классал арахьара дешар	1	02.04					https://ps95.ru/dikdosham/ru/	
55.	Р. Супаев «Вайнехан халкъан иллеш» (стихотворени)	1	15.04					http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/	
56.	Р. Супаев «Буьйса йу беттасе» (стихотворени)	1	16.04					https://ps95.ru/dikdosham/ru/	
57.	Х. Талхадов «Шийла дарц цIевзинчохь» (стихотворени)	1	22.04					https://ps95.ru/dikdosham/ru/	
58.	Х. Талхадов «Сан ненан маттахь ас йазйо» (стихотворени)	1	23.04					https://ps95.ru/dikdosham/ru/	
59.	Литературин теори: эпитет, символ	1	29.04					http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/	
60.	Гайтукаева Б. «Зама» стихотворени	1	30.04					https://desharkho.ru/	

61.	Гайтукаева Б. «Хьан цIийнах йара-кха со, Нохчийчоь, хьан цIийнах йара». ТIебогIучу бохамна сагатдар а, Даймохк ларбан лаар а.	1	06.05					https://desharkho.ru/	
62.	Поэт а, зама а. Поэзехь шайхаллин тема.	1	07.05					https://ps95.ru/dikdosham/ru/	
63.	М. Айдамирова. «Лаьмнийн хIайкал» (кийсак).	1	13.05					https://desharkho.ru/	
64.	**Шеран талламан болх. (Тест)**	1	14.05					http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/	
65.	М.Ю. Лермонтов. «Валерик» (кийсак)	1	20.05					https://ps95.ru/dikdosham/ru/	
66.	М.Ю. Лермонтов. «Валерик» (кийсак)	1	21.05					http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/	
ПРОГРАММИЦА САХЬТИЙН БАРАМ		66							

ДЕШАРАН ПРОЦЕССАН ДЕШАРАН-МЕТОДИКИН КХАЧО

ДЕШАРХОЧУН ДЕШАРАН МАТЕРИАЛ

1. Эдилов С.Э. Нохчийн литература. 5-чу классана учебник-хрестомати. – Соьлжа-ГІала: АО «ИПК «Грозненский рабочий», 2022.
2. Эдилов С.Э. Нохчийн литература. 6-чу классана учебник-хрестомати. – Соьлжа-ГІала: АО «ИПК «Грозненский рабочий», 2023.
3. Эдилов С.Э. Нохчийн литература. 7-чу классана учебник-хрестомати. – Соьлжа-ГІала: АО «ИПК «Грозненский рабочий», 2022.
4. Ахмадов М.М., Алиева З.Л-А. Нохчийн литература. 8-чу классана учебник-хрестомати. – Соьлжа-ГІала: АО «ИПК «Грозненский рабочий», 2022.
5. Арсанукаев А. М. Эдилов С. Э. Нохчийн литература. 9 классана коьртачу йукъардешаран ишколан Іамат. – Соьлжа-ГІала: АО «ИПК «Грозненский рабочий», 2023.
6. Эдилов С.Э. Нохчийн литература. 9 классана коьртачу йукъардешаран ишколан хрестомати. – Соьлжа-ГІала: АО «ИПК «Грозненский рабочий», 2019.

ХЬЕХАРХОЧУН МЕТОДИЧЕСКИ МАТЕРИАЛАШ

1. Арсанукаев А.М. Школехь исбаьхьаллин произведени таллар (Анализ художественного произведения в школе). – Грозный, 2018.
2. Арсанукаев А. Нохчийн литература хьехаран методика (Методика преподавания чеченской литературы). – Грозный, 1987.
3. Джамбеков О.А. «Халкъан барта кхолларалла. Дешаран пособи – Грозный, 2017.
4. Эдилов С.Э. Методическое руководство к учебнику-хрестоматии по чеченской литературе для 5 класса. - АО «ИПК «Грозненский рабочий», 2018.
5. Эдилов С. Э. Сочинени йазйан Іамор. АО «ИПК «Грозненский рабочий», 2018.
6. Эдилов С.Э. 5-чу классехь нохчийн литература хьехар. Соьлжа-ГІала. АО «ИПК «Грозненский рабочий» - 2019.
7. Эдилов С.Э. Методическое руководство к учебнику-хрестоматии по чеченской литературе для 6 класса. – Грозный: АО «ИПК «Грозненский рабочий», 2018.
8. Эдилов С.Э. Методическое руководство к учебнику-хрестоматии по чеченской литературе для 7 класса – Грозный: АО «ИПК «Грозненский рабочий» - 2018.
9. Эдилов С.Э. 7-чу классехь нохчийн литература хьехар. Соьлжа-ГІала. АО «ИПК «Грозненский рабочий» - 2020.
10. Момуева Х.Д., Хасаров Р.Ш., Исраилов Л.А.-Г. 8-чу классехь нохчийн литература хьехар. Соьлжа-ГІала. АО «ИПК «Грозненский рабочий» - 2020.
11. Эдилов С.Э. 9-чу классехь нохчийн литература хьехар. Соьлжа-ГІала. АО «ИПК «Грозненский рабочий» - 2020.

ЭЛЕКТРОННИ (ЦИФРОВОЙ) ДЕШАРАН А, ИНТЕРНЕТ-РЕСУРСАШ А

1. https://ps95.ru/dikdosham/ru - Чеченско-русский, русско-чеченский онлайн-словарь. Дикдошам;
2. https://urok95.ru – Республикин дешаран интернет-портал «Урок95»;
3. https://desharkho.ru - Образовательный портал «Чеченская электронная школа»;
4. http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus - Нохчийн меттан лексикин-семантикин тезаурус (Лексико-семантический тезаурус чеченского языка).